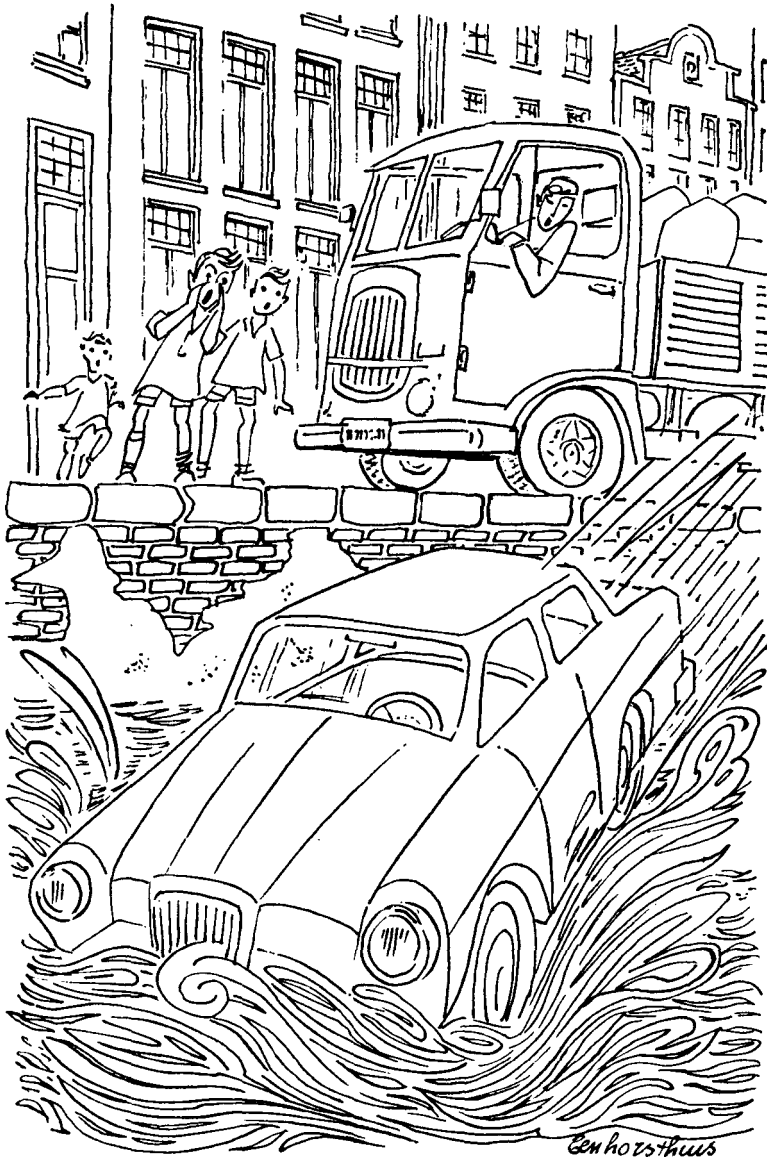

CORRY BLEI-STRIJBOS

HET PAKHUIS VAN OOM DAVID

HET PAKHUIS VAN OOM DAVID

Pardoes het water in (zie blz. 6).

HET PAKHUIS VAN OOM DAVID

DOOR

CORRY BLEI-STRIJBOS

GEÏLLUSTREERD DOOR BEN HORSTHUIS

Derde druk

W. D. MEINEMA N.V., - DELFT

1 Op weg door de stad

„Kom Bram, vooruit!”

„Nee – stil, wacht even jò. Ruud is er nog niet.”

Twee jongens rennen tóch alvast vooruit. Hun schoenen ketsen op de straat. Hun blouses hangen los over hun korte broeken. Hun knieën en gezichten zijn zwart. Hun verwarde haren springen op en neer. Het deert hun niet.

Ze rennen langs de hoge huizen van de gracht – ze grijpen zich vast aan de kleine ijzeren hekjes, die daar soms bevestigd zijn.

Achter hen volgt nu Bram – en eindelijk Ruud, die tóch gekomen is. Bram en Ruud dragen alle twee een stok. De één priemt hem fel voor zich uit, alsof hij er kwaadaardige booswichten aan wil rijgen, de ander houdt hem als een vaandel omhoog. „Toe maar,” puft de dikke Ruud, „toe maar – we halen ze wel in!”

Dan klinkt achter hen het snerpende geknars van remmen. Een toeter verscheurt dat geluid. Het is een vrachtwagen, die duidelijk maakt, dat hij voorbij wil. Ruud en Bram drukken zich tegen de grauwe gevels aan. Rakelings scheert de grote wagen langs hen heen. De chauffeur kijkt of alles goed gaat. Daarom hangt hij met zijn hoofd uit het raam. Hij moppert: „’t Is hier ook zo akelig smal. Aan de ene kant de gracht. En dan nog auto’s er langs neergezet. En dan óók nog van die belhamels aan de andere kant. ’t Is gewoon geen doen.” Handig brengt hij zijn auto er toch langs. Hij rijdt nu door in de richting van Henk en Kees. Die zien en horen hem komen. Ze zijn gauw in een smal slopje gaan staan. Alleen hun beide hoofden steken nu nog om de

hoek. En hun handen wenken naar Bram en Ruud.
„Hollen jongens, vooruit!”

Voorzichtig zet de chauffeur met zijn wagen de tocht voort. Zijn beide ogen turend naar de kant van de weg. Maar plotseling – wat is dat . . . ?

De man schudt heftig met zijn hoofd heen en weer. Hij slaat met zijn ene hand langs zijn oog. Er zit iets in! Een vlieg? Een mug? Hij trapt op de rem. Te laat! Even maar heeft zijn auto geslingerd – éven maar een andere wagen met flinke kracht geraakt. Nu schiet deze opzij – zijn éne wiel komt hulpeloos boven de gracht te hangen. Dan kiept hij, schiet van de kant. Pardoes op zijn kop in het water!

Bram en Ruud, Henk en Kees schieten naar de waterkant. Met grote ogen zien ze hoe de wagen steeds verder zakt, en eindelijk onder water verdwijnt.

„Asjemenou!” steunt Ruud.

En Henk beaamt: „Asjemenou.” Om dan met een vastberaden gezicht verder te gaan: „Ik zag het gebeuren – ik dacht meteen: Dát gaat fout. Nou, je . . .”

Langs de gracht klinkt plotseling het geluid van de loeiende sirene van een politiewagen. Zo’n vijftig mensen staan nu al op de weg. De politiewagen rijdt door. De mensen springen angstig aan de kant. Vlakbij de vrachtwagen staat de chauffeur. Met één fel rood oog, dat hij haast niet open kan doen. Met een bonzend hart, dat haast op hol lijkt te slaan. Naast hem staat een man, die hem zachtjes op de schouder slaat. „Houd je nu maar kalm!” spreekt hij rustig. „’t Zal best in orde komen. Ik zal wel vertellen hoe het ging – want ik heb alles gezien!”

De politiewagen is op de plaats van het ongeluk aangekomen. Twee agenten springen er uit. De één pakt meteen zijn boekje, gaat naar de chauffeur: „Niet zo best, hè? Hoe is dat gekomen? Zijn er mensen, die het hebben gezien?” vraagt hij dan.

Een drietal mensen stapt naar voren: „Ja zeker, wij!”

Ook Henk stapt naar voren. „Nou, en of, agent. Ik heb óók alles gezien. Ik dacht: Dat gaat fout! Ik dacht . . .” „Doorlopen alstublieft! Toe mensen, niet blijven staan.” Agent nummer twee probeert met brede armzwaaien de straat ontruimd te krijgen: „Vooruit mensen, zo komen we er niet – aan de kant – doorlopen!” Met stevige hand pakt hij eerst Bram, dan Ruud en Kees bij hun kraag. Tenslotte Henk: „Vooruit doorlopen alsjeblieft, jongelui!”

Verontwaardigd keert Henk zich om. „Man! Ik heb alles gezien – ik . . .”

„Doorlopen alstublieft. En jij kerel – houd je brutale mond. Vooruit!”

Woedend keren de jongens zich om. Zó'n spannend avontuur – en komt me die agent en . . .

„Ah jongens,” galmt Bram, „we zeggen lekker toch niet hoe alles ging. Dan zoeken ze het zelf maar uit. We hebben immers wat anders te doen. Kom op – jongens – ga mee!”

Ze gáán mee. Eerst Ruud – dan Kees. Als allerlaatste Henk. Nóg kijkt hij spijtig om naar de drukte langs de gracht. Honderd mensen staan er nu misschien al. Ze kijken naar beneden, het water in. Ze verdringen zich rond de vrachtwagenchauffeur. En hij, Henk, hij loopt notabene hiér. En hij heeft nog wel alles gezien. Hij begreep het direct: „Dat gaat fout – dat . . .”

Een oorlogskreet roept hem wakker uit zijn gepeins. Bram duikt een smal slopje in – zijn priemende stok voor zich uit. Ruud er achteraan – zijn stok fier omhoog. En nu schiet Kees de hoek om . . .

Sneller holt Henk nu voort. Zijn borst hijgt – hij mag niet achterkomen – niet verliezen. Stel je voor! Dan verdwijnt ook Henk om de hoek. Van de grauwe gracht naar het kleine, donkere slopje . . .

Halverwege de smalle steeg drukt Bram zich plotseling met zijn rug tegen de muur. Hij wenkt. Hij legt zijn vinger op zijn mond.

Ruud begrijpt hem direct. Naast Bram drukt ook hij zich tegen de muur. Even daarna Kees, dan Henk! Doodstil staan ze daar. Een paar minuten lang. Alleen hun ogen bewegen. Die glijden langs die muur naar een dubbele grote deur. Die deur is oud en kaal. Die deur is ook een beetje nat. En de straat ervoor óók. De kruk van de deur hangt schuin naar beneden – alsof een onzichtbare hand hem aan de achterkant zo naar beneden heeft geduwd. Alsof die geheimzinnige hand de deur straks zal open doen. En dan . . .

Met bonzend hart blijven ze alle vier staan. Nog – nóg gebeurt er niets. Dan buigt Henk zich heel voorzichtig vóór de andere jongens langs. Hij zet zijn hand aan zijn mond. Hij fluistert: „Is-ie d'r in?”

Haast niet zichtbaar haalt Bram zijn schouders op. Dat betekent: „Ik weet het niet. Maar – 't kan . . .”

Henk buigt zich weer terug naast Kees. Vol spanning wacht hij met de anderen mee. Totdat . . .

Plotseling knerpt de kruk. Nóg verder beweegt hij zich naar beneden. En dan . . . dan wijkt die deur plotseling naar achteren.

Met een schok vliegen ze alle vier overeind. Ze sluipen een paar meter langs de muur, achteruit – nóg met het gezicht naar de deur. Dán draaien ze zich om. Ze draven op lichte voeten de steeg weer uit. Tot helemaal weer op de gracht. Dáár, nog maar net om de hoek, blijven ze staan op de drukke gracht. Met rode wangen en schitterende ogen.

Brams blouse is van voren helemaal los. Vanmorgen zat er nog één knoop aan. Nu is ook die ene knoop verdwenen. Toen hij rende, wapperde de blouse achter hem aan. Nu hij stil staat hangt die links en rechts van zijn wit hemd. En achter dat hemd gaat zijn borstkas met korte stoten op en neer: „Hè-hè,” zucht hij luid. „Wat ben ik geschrokken. Hij zag ons bijna. Bijna! Vast!”

„En nu? Is-ie al weg?”

„Ik zal wel kijken,” biedt Henk aan. Hij buigt zijn hoofd naar voren – gluurt om de hoek. Hij loert de steeg in. Dan trekt hij zijn hoofd met een gesmoorde kreet haastig terug: „Jongens, hij komt deze kant op – gauw!”

Nog verder rennen ze weg. Langs de grauwe huizen van de drukke gracht. Maar verderop wordt het verkeer tegengehouden. Door die agent van straks. Daar mogen ook zij niet door. Waar moeten ze nu heen?!

„Hier!” Henk duikt weg in een pakhuis, dat open staat. Grote kisten staan er in. Achter zo’n grote kist duikt hij weg. „Hier jongens – kom op!” Twee hurken er naast hem neer. Eén blijft bij de deur met zijn hoofd om de hoek. Dat is Bram. Hij moet het oog gericht houden op de steeg. Want als-ie komt!

„Ja,” steunt Bram plotseling zacht. Haastig trekt hij zijn hoofd nu ook terug. Er verschijnt een bakfiets om de hoek. Een platte, bruine bakfiets. En achter die fiets, daar . . .

Maar dáár wacht Bram niet op. Met de anderen duikt hij nog dieper weg. Ze luisteren scherp. Hoor: daar gaan de wielen over de straat. En daarnaast een slepende stap. Aan die wagen hangt een bel. Er hangt een klepel in. Een klepel met een touw eraan. Die klepel gaat door het schudden van de bakfiets een klein beetje heen en weer. Net alsof hij belt. Hoor! Nu is het geluid hier vlak voor – daarna wordt het minder, klinkt het weer van verder weg.

„Hé – willen jullie maken dat je hier weg komt. 't Is hier geen speelplaats – vooruit!” Achter hen is een man tevoorschijn gekomen. Een man met een blauwe overal en een dik, blauwig gezicht. Z'n donkere stem galmt door de ruimte.

De jongens schrikken zich naar. Ze rennen weg. Maar – waarheen? Ze moeten de straat op. Gauw – gauw!

Achter de rug van de man met de bakfiets verschijnen ze dan weer op de hobbelige gracht. Achter hen steekt de man in z'n blauwe overal zijn vuist omhoog. „Maak dat je weg komt – vooruit!”

Ze zijn al weg. Ze duiken weer achter elkaar het steegje in. Nog éénmaal kijken ze om. Daar gaat hij – de man met de bakfiets. Hij heeft een bruin geruit jasje aan, en een wijde slobberbroek. Hij heeft zijn ene broekspijp vastgezet met een klem, want anders komt die pijp tussen de ketting van z'n fiets. Op z'n hoofd draagt die man een grijze pet. Een grote, grijze pet. Bram kent die man het best. Die man komt wel eens bij hem thuis. Want – 't is z'n oom. Z'n eigen – stille oom. Maar oom – die mag hem hier niet zien. Stel je voor!

Daar gaan ze – wéér door de steeg. Maar nu niet sluipend – niet geheimzinnig meer. Want – die deur, die groene deur, kan nu niet plotseling open gaan. Brams oom is er nú immers tóch niet achter. Ze hebben hem met eigen ogen weg zien gaan!

Bram gaat voorop, achter hem volgt Ruud, dan Henk en het allerlaatste Kees. Voor de geheimzinnige groene deur houden ze halt. Dan fluistert Bram zacht: „Toe jongens – kijk om je heen. Als er iemand aankomt, dan geef je me een por!”

De jongens loeren links en rechts in de steeg. „Doe maar vlug,” fluistert Henk. „Er komt niemand aan. Toe maar . . .”

Bram heeft intussen een grote zakdoek uit zijn zak getrokken – een stuk mes – een stuk hout – een touw . . .

Iedere keer duikt zijn hand weer zijn broekzak in, iedere keer komt de hand er met iets anders uit. Maar – wat hij zoekt, dat vindt hij niet. Haastig stopt hij even later alles weer in zijn broekzak terug. Hij zucht diep. Hij broemt: „Hè, waar heb ik dat ding nou!”

Henk kán niet langer stilstaan. Hij wipt van zijn ene been op zijn andere: „Toe jò – schiet eens op!”

Bram geeft geen antwoord meer. Hij begint nu zijn andere zak leeg te halen: krijt – lucifers – twee kleine autootjes . . . „Hier! Ik heb hem!” Hij zwaait met een sleutel. Zijn ogen lachen blij: „Nou jongens – opgelet – daar gaat-ie dan.”

Hij steekt de sleutel in het slot, draait hem twee keer om. Het slot knerpt en klikt. Hij drukt de knop verder naar beneden toe. En dan – wijkt de deur. Er komt een kier, die groter en groter wordt. Haastig glipt Bram naar binnen. „Vooruit jongens,” fluistert hij zacht. „Gauw!”

Daar komen ze – achter elkaar. Eén, twee, drie, vier jongens verdwijnen uit de smalle steeg. Ze komen in een pakhuis terecht. Het is er een beetje donker – het ruikt er zo vreemd.

„Gauw jò, dicht die deur!” fluistert Bram.

Kees duwt de deur achter zich toe. Nu kan niemand vanuit de steeg hen meer zien. Nu zijn ze alleen – helemaal alleen . . .!

3 Het pakhuis van oom David

Bedremmeld blijven ze eerst staan. Alle vier. Ook Bram. En toch is hij hier wel eens eerder geweest, met vader en moeder, dat weet hij nog goed. Toen gingen ze door een achterdeur nog verder, een kamer in, waar oom woont en slaapt. Achter dit pakhuis. Maar – waar is

die deur nou? Zijn ogen gaan in het halfduister de muren langs.

„O daar!” Bram wijst. „Kijk,” fluistert hij zacht, „kijk, dáár woont mijn oom!”

De anderen kijken langs zijn wijzende vinger. Ze zien een donkere deur. Hij staat op een klein kiertje open. Het is net of die oom van Bram er zó uit zou kunnen komen. Hen bij de schouders zou kunnen pakken en roepen: „Hé – wat doen jullie hier – ik zál jullie . . .”

Angstig kijkt Kees naar de buitendeur. Hij wil hier best al weer weg. Het is hier zo griezelig – zo stil. En die oom . . .

Bram ziet hoe Kees kijkt. Hoe de ogen van Kees begerig naar de deur glijden. „Hé Kees, je bent toch niet bang?”

Kees schrikt op. Hij bang? Als enige van alle vier? Heftig schudt hij zijn hoofd. „Welnee man. Ik? Hoe kom je er bij.”

Nu gluren ze alle drie in het pakhuis rond. „Allemen- sen,” bewondert Ruud, „wat heeft jouw oom een spul- len, zeg! Hoe komt ie daaraan?” Er staan oude meubelen, ketels en wasteilen – er liggen dekens en kranten!

„Alle mensen – waar haalt-ie dat allemaal vandaan?”

Bram antwoordt trots: „Dat haalt hij nou allemaal op van de straat. Daar heeft hij vergunning voor. – Moet je eens kijken. Dat gooien de mensen nou zomaar alle- maal weg. Soms geeft mijn oom er een paar gulden voor. Moet je hier eens zien . . .”

Bram heeft een klein koperen keteltje van een plank gehaald. Hij houdt het rood glimmende ding in de lucht. „Zo’n keteltje is een heleboel geld waard. En hier – en hier!”

Zoekend lopen ze met z’n vieren rond. De ruggen ge- bogen. De handen grabbelend voor zich uit. „Ach dit . . . en dit . . .” Ze vergeten de deur. Ze vergeten de steeg. Ze vergeten de tijd. „Ach – dit!”

Plotseling lijkt hun hart stil te staan. Ze springen over-

eind. Willen vluchten achter een jas – een kleed, een deken misschien. Voetstappen – voetstappen in de steeg!

Kees kan wel gillen van schrik. Hij slaat zijn beide handen voor zijn mond. Hij trekt zijn hoofd diep tussen zijn schouders terug. „Klik, klik, klik.” Ketsende hakken in de doodstille steeg. Houden ze halt? Zwaaien de deuren open? Komt er een man met een bakfiets binnen?

Bram herstelt zich het eerst. Hij hoort hoe de voetstappen verder gaan. Ze worden zachter en zachter – het geluid verdwijnt.

„Kom jongens – er uit. Maar eerst kijken, kom!” Op z’n tenen gaat hij terug naar de deur. Plotseling staat hij stil. „Ik weet iets nóg leukers – vooruit.” Hij duwt de anderen opzij. Hij bukt zich naar een stapel oude, donkere dekens op de grond. Zijn stevige knuisten pakken er een paar beet – drukken ze in de handen van Ruud, Kees en Henk. Zelf neemt hij er nog twee onder zijn arm. „Ziezo – kom op.” Langzaam gaat hij weer op de deur af, pakt de kruk in zijn handen, duwt hem verder naar beneden. De deur piept naar binnen open. Bram verschijnt om de hoek. Hij loert links en rechts. Hij lacht en wijst: „Kijk daar – daar gaat ze nog!” Hij wijst en zijn vrienden turen met hem mee. Er loopt een vrouw aan het eind van de steeg. Ze heeft een zware boodschappentas in haar ene hand. En ze loopt een beetje scheef.

Nu durven ze wel verder. Ze knippen buiten tegen het daglicht. Ze houden de dekens stevig tegen zich aan geklemd. En achter hun rug draait Bram de sleutel om. Ziezo – net alsof er niets gebeurd is. Dan lopen ze met hun vieren weg. Vier jongens, vijf dekens – een smalle steeg, en aan het eind van de steeg de drukke, grauwe gracht.

Op een sukkeldrafje lopen ze voort – de steeg uit – tot

op de gracht. Nu kunnen ze niet snel meer vooruit. Ze lopen achter elkaar over het smalle stukje trottoir. Maar soms houdt de stoep plotseling op – dat is er een uitrit, of een smalle zijstraat. Dan moeten ze met z'n vieren over de hobbelige keien van de smalle gracht. Auto's toeteren hen opzij; een hard-bellende fietser schiet rakelings langs hen heen.

Zo komen ze bij een brug. Ze willen gewoon verder, rechtdoor langs de gracht. Maar een agent jaagt hen over de brug naar links. Alle fietsen – alle auto's en wandelaars moeten over de brug. Want ginds is het verkeer gestremd.

Een slagtersjongen denkt, dat hij een nieuwtje vertelt. Hij zet zijn hand aan zijn mond en schreeuwt naar Bram: „Daar ligt een auto in de gracht. Zomaar op z'n kop.”

Onverschillig haalt Bram zijn schouders op: „Moet je mij vertellen. Dat wist ik al eerder dan jij!”

Verontwaardigd draait de slagtersjongen zich weer recht op z'n fiets – schiet tussen de auto's weg.

De jongens lopen door – kijken even in de gracht naar de auto – maar ze kunnen niet zomaar op de brug stil blijven staan. De agent stuurt hen door. Hij zwaait met zijn armen, hij heeft een fluitje in zijn mond. „Vooruit – doorlopen alstublieft.” Dan ziet hij plotseling de dekens. Donkere rollen in groezelig vuile vingers. Hij ziet de opengewaaide blouse van Bram. Hoe komen zulke kwa-jongens aan die dekens onder hun arm? Hij blaast met een korte stoot op het fluitje. En als de jongens kijken, haalt hij het uit zijn mond. Zijn vinger wijst. Hij roept: „Hoe . . .” Maar het is zo druk op de brug. Het verkeer rommel-de-bommelt voorbij. Twee auto's komen bijna met elkaar in botsing.

Bram, Ruud, Henk en Kees krijgen opeens haast. Ze zetten het op een lopen, ze schieten een smalle zijstraat in – en nog een – nóg een.

En de agent vergeet de jongens al gauw. Hij heeft het

véél te druk. En andere agenten staan bij de gracht. Want – daar ligt een auto, zo maar op zijn kop. En in die drukke roerige stad staan kerken met hoge, stille torens. Die torens wijzen omhoog, maar de mensen zien het niet. In die kerken wordt zondags verteld van God. De mensen horen het niet, want de mensen hebben het zo druk. En – álle mensen mogen elkaar iedere dag óók vertellen van God – die voor de mensen zorgt. Die heel dicht bij hen wil zijn. Maar – de mensen vertellen het niet. De mensen vertellen elkaar alleen maar van een auto, die op z'n kop ligt in de stinkende gracht . . .

4 De tent van vader Abraham

„Kom mee! Ik weet een heel fijne plaats om te spelen. Kom maar!” Hijgend komen de woorden uit Brams mond. Zijn ogen tintelen. „De fijnste plaats, die je je bedenken kunt!”

Achter de smalle, drukke straatjes ligt een groot stil terrein. Hoge blokken huizen staan daar verlaten en stil. Voor een enkel raam hangt nog een gordijn. Een vies, gescheurd gordijn. Maar achter dat gordijn – achter al die ramen, zijn de kamers leeg. Stil en leeg.

Al die huizen waren eens bewoond. Maar – de huizen zijn nu te oud. De daken lekken, de trappen kraken. En de burgemeester van die stad heeft gezegd: „Al die mensen in die huizen moeten eruit. Want straks vallen de muren nog om. Al die mensen moeten nieuwe huizen hebben, aan de rand van de stad!”

En nu zijn die mensen verhuisd. Niet zo maar ineens – o nee, het duurde wel een jaar. Maar toen was het dan ook zo ver. Al die straten en al die huizen waren nu verlaten en stil.

En nu . . . nu komen Bram, Ruud, Henk en Kees. Nu wordt dit hier hun plekje. Want zij vinden dit het mooiste plekje van de hele stad. En ze dragen vijf donkere dekens met zich mee. Vijf donkere dekens – waarom?

Bij een half omgevallen muur blijft Bram staan. Hij spreidt zijn donkere deken uit over de grond. „Kom op, jongens – we maken een tent!”

„Een tent? Hoe dan?”

„Nou, gewoon – een stok – nee twee stokken in het midden en dan loopt de deken schuin naar beneden – naar de kant.” Hij kijkt om zich heen – hij wil de stok pakken, die hij heeft meegebracht.

En Ruud kijkt ook. Hij kijkt voor zich – achter zich . . . Plotseling weet hij het: „O, ik heb mijn stok in het pakhuis laten staan, ik . . .”

„Sufferd,” broemt Bram. „Als mijn oom het ziet, dan ontdekt hij dat er mensen binnen zijn geweest.”

Ruud schrikt niet van Brams woorden. Zijn ogen lachen slim. Zijn vinger wijst: „Jij ook, Bram – jij bent je stok óók vergeten. Want we hadden er allebei een. Vast!”

Bram krabt zich bedremmeld achter zijn oor. Asjemenu! Die Ruud, die heeft gelijk. Wat – wat dom! Een tent zonder stokken – hoe moet dat nou?

Maar Henk gaat aan het werk. Hij legt de dekens op de rand van de half-afgebrokkelde muur. Dan legt hij er een paar grote stenen boven op. Zó – die dekens zit vast. En nu hangt hij toch schuin naar beneden. Henk trekt hem nog eens goed glad. Dan sjouwt hij nog een paar stenen aan. Hij legt ze op de punten neer: „Kijk jongens – ik heb een tent. Zó gaat het óók!”

Bewonderend kijken de anderen toe. Dan gaan ze zelf óók aan het werk. Ze spannen hún dekens vlak naast die van Henk. Het wordt één grote donkere tent! Op handen en voeten kruipen ze er achter elkaar in. Ze vallen neer met hun rug tegen de muur. „Nu hebben we nog een leuning ook!”

Bram heeft zijn knieën opgetrokken. Hij slaat zijn beide armen om zijn benen heen. Zijn donkere ogen tintelen van pret. „Jongens, ik weet wat: we zijn nomaden!” „No – wat?” wil Ruud weten. Hij kan dat moeilijke woord niet onthouden. „No – wat?”

„Nomaden!” zegt Bram nog eens hard. „Moet je luisteren – dan zal ik vertellen wat dat zijn. Dat waren mensen die altijd in tenten woonden. Grote donkere tenten. Net zoals wij nu. Ze woonden er met hun hele familie in. En ze hadden meestal een heleboel schapen. Naar één zo’n man, uit zo’n tent, ben ik genoemd. Want dat is nog familie van mij!”

Ruud, Kees en Henk kruipen wat dichter naar Bram toe. Ze vinden het machtig interessant. En Henk vraagt: „Heette die man dan ook Bram?”

Langzaam knikt Brams hoofd op en neer. Links onder het doek door ziet hij brokken steen – nú, in zijn gedachten, zijn het grijze wollige schapen geworden. „Ja! – want die man heette Abraham – en ik heet óók Abraham. Ik ben naar hém genoemd. Hij had een heleboel schapen. Hij was rijk. En toen op een keer, toen sprak opeens God tegen hem. Zo maar in het veld – bij z’n tent. Toen beloofde God hem iets. Hij zei: Je moet hier weg gaan – bij je familie vandaan. Ik zal je een mooi rijk stuk land geven. En Ik zal bij je zijn. – Nou, dat heeft Abraham toen gedaan. Hij heeft zijn tenten opgepakt en hij is gegaan . . .”

Henk kruipt bij de muur vandaan. Hij legt zich neer op z’n buik. Ook hij loert onder de dekens door – ook hij ziet de grauwe stenen, maar het zijn geen schapen voor hem. Hij kijkt een beetje ongelovig naar Bram: „Hoe wist-ie dan waar hij heen moest?” vraagt hij met opgetrokken wenkbrauwen aan Bram: „Wist-ie dan wel een adres?”

Bram schudt zijn hoofd. „Nee – mijn moeder zei, dat hij God maar zo op Zijn woord moest geloven. Zo maar blindelings moest gaan.”

In zijn gedachten zijn het wollige schapen.

Kees haalt z'n schouders op. „Nou – ik zou zo gek niet zijn.”

Henk knikt heftig met z'n hoofd: „Ikke wel hoor – een pracht avontuur.”

En Ruud wil weten: „En deed-ie het?”

Bram knikt. „Ja, hij ging. En God ging ook – met Abraham mee. En Hij gaf hem nieuw land en alles wat hij nodig had en . . .”

„Sliep God dan óók in een tent? Ging die dan Zelf met die Abraham mee?”

Bram knikt: „Ja – dat deed-ie. En mijn moeder zegt, dat de God van Abraham ook vandaag nog voor mij zorgt. En – ik vind 't wel fijn hoor, dat ik óók Abraham heet. Maar ze noemen me Bram, want anders is het zo lang.”

Het blijft even stil in de donkere tent. Allemaal denken ze na. Maar plotseling schrikt Henk overeind: „Jò – daar reed een agent. Op een fiets! Ik zag nog net z'n rug en z'n zwarte pet.”

Allemaal gluren ze mee – onder het tentdak door.

Abraham is vergeten. De God van Abraham ook. Bram ziet geen grijze schapen meer rond de tent – het zijn weer gewoon ruwe brokken steen. Is die agent er nog? Het spel is vergeten.

Kees kruipt achterstevoren de opening uit. Ruud en Henk kruipen naar de andere kant. Dan volgt Bram. „Jongens, we moeten naar huis. Hoe laat zou het zijn?” Ze trekken de dekens onder de stenen vandaan. Frommelen ze onder hun arm.

Bram kijkt rond. „Konden we die dekens maar laten liggen,” bedenkt hij hardop. „Misschien kunnen we morgen wel weer.”

De anderen vinden het ook: je kunt toch maar niet zo met een deken onder je arm naar huis. Wat zal moeder daar van zeggen!

Henk knikt met zijn hoofd naar het eerste het beste huis, dat dicht bij de afgebrokkelde muur staat. „Kon-

den we daar maar in!" Ze slenteren er langzaam heen. Achter Kees aan sleept de deken over de grond, vlak voor Henks voeten. „Ho!" Hij hijst de deken naar boven – loopt door, tot voor het huis.

Daar blijven ze met z'n vieren staan. Ze gluren door de ramen van de benedenverdieping naar binnen. Het huis lijkt nog goed. Alleen links opzij zit een kapotte ruit. Daar zijn grote houten planken voor gespijkerd. En boven is het dak kapot. Je ziet zómaar door de bovenste kamer de blauwe lucht. En . . .

„Jò! Eén plank eraf en we klimmen zó naar binnen. Dan leggen we hier fijn de dekens neer. En morgen komen we hier terug. Doen?"

Twee paar stevige knuisten pakken de plank al beet. Ze rukken en trekken. Een flink gekraak . . . en dan – een laatste ruk, en vóór hen ligt de plank op de grond. „Allee – hoy – erin!"

Kees klimt over de beide onderste planken heen. Schuift zijn bovenlijf tussen de plank en de bovenkant van het raam. Ziezo! Nu zijn ene been erover. En nu het andere. Daar staat hij, zijn schoenen aan de andere kant in het raamkozijn. Dan springt hij. Een plof – en hij staat op de grond. „Wie volgt?"

Ruud en Henk hebben elkaar bij de haren en armen beet. „Ik eerst!" – „Nee ik!"

Bram maakt van de gelegenheid gebruik om gauw als tweede naar binnen te klimmen. Met een vergenoegd gezicht staat hij al aan de andere kant in de kamer als Henk en Ruud nog aan het vechten zijn. Eindelijk krijgt Henk een kans. Met een vaart heeft hij Ruud achteruit getrokken. Die rolt over de grond. Henk springt gauw in het raamkozijn – klimt over de planken heen. Pas daarna verschijnt Ruud als laatste. Hijgend en puffend klimt hij naar binnen. Met een bloedende knie en verwarde haren. En nauwelijks in de kamer, laat hij zich neervallen in een hoekje op de grond.

5 In het lege huis

Bram gaat op stap. Zachtjes opent hij de deur van de kamer. Hij komt in een smalle stenen gang. Aan de overkant is wéér een kamerdeur. Ook maar even kijken. En daar – een keuken – een kraan. Hé – hij heeft dorst. Drinken – even drinken maar. Hij draait aan de kraan, maar er komt géén water uit.

„Afgesloten,” weet Ruud, die nu ook op onderzoek is uitgegaan.

„Ga je mee even boven kijken? Kom op!” Achter elkaar beklimmen Bram en Ruud de kale, krakende trap. Ze komen boven in een gang. Lopen een kamer in. Ze staren met opgeheven hoofden naar het grote gat in het dak.

„Moet het gaan regenen, zeg!” rilt Ruud.

„Kijk eens,” griezelt Bram, „deze plank wipt!” Hij heeft zijn ene voet stevig op de vloer neergezet. Stampt nog eens extra hard. „Kijk dan – deze plank!”

Plotseling – gekraak – een gil. Met beide benen zakt Bram door de onbetrouwbare vloer. Hij slaat met zijn handen links en rechts, wil zich vastgrijpen. Hij valt! Met een harde gil komt hij in het kamertje beneden terecht. Vlak voor de voeten van Henk en Kees. Die springen dadelijk verschrikt achteruit. Ze turen vol stomme verbazing naar het gat in het plafond, dan naar hun neergestorte vriend.

Ze willen zich over hem heenbuigen. Maar Bram is al overeind. „Man – ik schrik me náár. Die zolder . . . Ik kwam gelukkig op mijn voeten terecht. Au!” Hij probeert zijn voet. Buigt en strekt zijn knie. Gelukkig het gaat.

Boven hun hoofden stommelen voetstappen. „Ruud!” schreeuwt Bram. „Denk aan dat gat!”

Maar Ruud moppert terug: „Ja – denk je soms, dat ik niet lekker ben? Ik zag je notabene gaan!”

„Nou – kom dan, anders val je ook.”

Even is het boven stil. Dan is er weer gestommel.

„Pssst!” klinkt het boven hun hoofd. „Ik hoor wat.

Kom eens! ’t Is hiernaast, geloof ik. Kom eens gauw!”

Achter elkaar klimmen ze naar boven. Ze vinden Ruud in de kamer rechts, zijn hoofd tegen de muur. „Moet je horen – stil!”

„Ik hoor niets!”

„Stil dan jò – houd je mond!”

Vier hoofden buigen zich, gespannen luisterend, tegen de muur. Vier monden zwijgen stil.

„Warempel,” steunt Bram na een poosje, „ik hoor ook wat; ’t lijkt wel een kind! ’t Is piepen of huilen, maar – in ieder geval hoor ik geluid! Ga je mee?”

De anderen knikken. „Ja – laten we gaan kijken. Maar – hoe?”

„Kom maar, eerst naar de straat,” oppert Bram. „En laat geen mens ons zien. Want anders . . .! Kom mee.”

Ze lopen de trap af naar beneden. Ze gaan van de gang naar het kamertje. Dan kruipen ze weer één voor één door het raam. Bram als eerste. Hij gaat meteen op onderzoek uit. Hij loopt naar het aangrenzende huis. Ook daar zijn grote planken voor de ramen gespijkerd. Ook dáár kunnen ze dus door. Ze rukken en trekken de planken opzij – klimmen door een raam naar binnen. Beneden in de gang staan ze stil. „Hoor maar – een zacht piepend geluid!”

Bram kijkt om zich heen. „Had ik nou maar m’n stok. Het kunnen wel rovers zijn!”

„Hier!” Ruud steekt hem een platte plank toe, die ze net van het raam hebben afgerukt. „Hier – pak beet!”

Met twee handen aan de plank beklimt Bram de trap.

De anderen achter hem aan. Ze spreken geen woord.

Hè – het is zo griezelig in zo’n leeg huis. Ze vinden het niet eens meer zo leuk. Maar toch klimmen ze in span-

ning door. Ze komen al dichterbij dat wonderlijke gepiep!

Bram staat stil bij een deur. Hij legt zijn oor er tegen aan. Hij legt zijn vinger tegen zijn mond. „Stil!” Muisstil staan de anderen achter hem in de gang. Hoor – daar is het weer. Is het gekreun – of gepiep? Nog eens wachten ze op het geluid. Dan legt Bram zijn hand op de knop van de deur. Zijn hart bonst. Even nog kijkt hij de jongens aan, die achter hem staan. De spanning staat op hun gezichten te lezen. Hun monden zijn vertrokken – hun handen samengeknepen.

Dan drukt Bram zachtjes de knop naar beneden. De deur piept en staat op een kier. Vier paar ogen turen door de kier naar binnen. Vier paar handen duwen even later de deur verder open. Een lege kamer! Een houten vloer. En in de hoek – een poes!

Een verschrikkelijke lucht stroomt hun tegen – ze letten er niet op. Een poes! „Die is hier opgesloten geweest – vast – die stakker,” raadt Henk.

Bram zet voorzichtig een paar passen vooruit. Hurkt neer bij het piepende beest in de hoek. Het heeft de pootjes onder zich getrokken. Zijn bekje hangt een beetje open – zijn tonggetje hangt er wat uit. „Ach – kom maar, beest!” Voorzichtig vouwt hij zijn handen om het poeselijf heen. „Ach beest – stil maar. Heb je zo’n honger? Wij zullen je wel verzorgen, hoor. Stil maar – dan komt alles weer goed!”

Zorgzaam neemt Bram het beest op zijn beide armen. De anderen staan er omheen. Voorzichtig zoekt Bram met z’n voeten nu de traptreden op. Beneden is Ruud als eerste uit het raam geklommen. „Kom maar Bram, dan pak ik hem wel aan.”

Henk gaat aan de binnenkant op de vensterbank staan. „Geef maar aan Bram!” Bram steekt hem het slappe, magere beest toe. Henk geeft het door aan Ruud: „Heb je hem?”

„Ja!” Dan volgen de jongens zelf. Rustig lopen ze even later door de lege straten – de smalle stegen – over de drukke gracht. Bram draagt weer de poes. En ergens – in een leeg huis – daar liggen vijf dekens zomaar op de houten vloer. Er is niemand meer, die dáár nog aan denkt.

6 De man met de grijze pet

Tussen het drukke verkeer langs de gracht trapt een man zijn bakfiets voort. Die man heeft een bruin geruit jasje aan en een grote grijze pet op. Een klem houdt zijn ene broekspijp vast, want anders komt die tussen de ketting van de fiets.

Met zorg stuurt de man zijn bakfiets vooruit. Dan zwaait hij met zijn hand naar rechts. „Pas op mensen. Hier ga ik de steeg in. Hier moet ik zijn!” Dat betekent het. En de mensen snappen het ook. Een fietser wacht – een chauffeur trapt op zijn rem. Fijn – die voddenman moet in de steeg zijn. Des te harder kan hij straks verder. Maar – de voddenman gaat niet zo snel. Aan alle kanten liggen zijn goederen hoog opgestapeld. Als de man fietst komt zijn hoofd er nog maar net bovenuit. En nu die hoek – die akelige hoek. Hij stapt af. Hij zet het zadel met het achterstuk van de fiets een beetje opzij. Ziezo. Nu rijdt de fiets langzaam de steeg binnen. En de chauffeur van de auto geeft gas.

De voddenman fietst door, tot voor de groene deur. Dan pas stapt hij af. Hij haalt zijn sleutel uit zijn zak, steekt hem in het slot. Ziezo – één keer omdraaien. Nóg een keer. Hé – dat wil niet. Heeft hij het zelf dan vanmorgen maar één keer gedaan? Dat is dom. Daar moet hij op letten, want met één keer is de deur niet goed op slot.

Hij schudt zijn hoofd. „Wat dom!” mompelt hij nog eens zacht. Maar dan gaat hij aan het werk. Hij sjouwt alle meegebrachte spullen van z'n fiets. Kijk – dat oude papier kan daar! En die kapotte stofzuiger – en die bak en – o, oude dekens. Hoeveel? Twee! Fijn – dan heeft hij er al bij elkaar een stuk of tien.

Eens even tellen. – Hij loopt naar de stapel dekens in de hoek. Wat is dát nou? Er zijn er nog maar twee! Hoe kan dat? Juist oude dekens spaart hij op. Die haalt hij tussen z'n lompen vandaan. Twee?! Dat is vreemd. Hij schopt een stuk ijzer voor z'n voet vandaan. Het klettert neer op de grond in de hoek. Hij is kwaad – héél kwaad. Nóg eens buigt hij zich over het stapeltje heen: twee!??

„En waar komen nou die stokken vandaan?” Hij bukt zich en raapt twee stokken van de grond. Twee bezemstokken – hij gooit ze neer in een hoek. „Ik zou er mijn benen over kunnen breken!” mompelt hij zacht. „Ik word zeker oud.”

Dan gaat hij weer terug naar zijn bakfiets. Er zit nog méér op – er moet nog méér af. Hij pakt – draagt en gooit het neer. Totdat de bak leeg is. Dan rijdt hij die ook het pakhuis in. Klaar!

Nu loopt hij achter de ruimte zijn kamertje in. Er staan een tafel, een radio en stoelen. En ginds in de hoek staat een bed. Meer heeft hij niet. Ach, meer heeft hij ook niet nodig. Hij is immers maar alleen.

Hij grabbelt in zijn jasje en haalt er pijptabak uit. Vanuit z'n andere zak z'n pijp. Met grote slierten verdwijnt de tabak in de pijpekop. Dan houdt hij er een brandende lucifer bij. Hij trekt – zuigt zijn lippen naar binnen. Dan blaast hij de rook naar buiten. Keer op keer. Ziezo!

Hij valt neer in zijn stoel. Legt zijn benen op een andere stoel. Hij is moe! En dan die dekens! Hij tilt zijn pet op en krabt eens op zijn hoofd. „Die dekens,” mompelt hij weer. „Dat is vreemd. Ja – héél vreemd.”

Hij zal het toch eens aan zijn zuster vragen. De volgende keer als hij er komt. Vrouwen weten soms meer dan mannen. Bovendien – zij heeft een sleutel! Maar zij zal die dekens toch niet nodig hebben gehad? Ach, welnee – natuurlijk niet. Dan zou ze het hebben gevraagd. Nee – als ze hem alleen maar wil helpen denken, die zuster van hem. Zijn zuster, de moeder van Bram!

Ook Bram komt thuis. De andere jongens moeten nog verder. Nu beklimt hij alleen de vier trappen naar boven. Want Bram woont vier hoog. De trappen liggen achter één buitendeur. Alle burens moeten over dezelfde trap. En Bram moet de meeste trappen beklimmen, want hij woont het hoogst van allemaal.

Puffend klimt hij verder. Anders gaat het veel gemakkelijker, maar nu heeft hij een poes in zijn armen. Een zieke, magere poes – die niet eens op zijn benen kan staan.

Eindelijk is hij er. Nu staat hij bovenaan. Met z'n elleboog opent hij de deur. Die is overdag nooit op slot. Door de deur komt hij in de donkere gang. Moeder is in de keuken. Lekker – het ruikt naar eten – naar vlees. En de poes op z'n arm piept zacht.

Voorzichtig aait Bram met zijn hand over de kop van het dier. „Stil maar – jij krijgt óók eten hoor, kom maar hier!” Bram loopt door in de richting van de keuken. „Moeder?”

Een stem uit de keuken: „Ja?”

Bram duwt de deur verder open. „Kijk eens, moe?!” Moeder draait zich om naar Bram – naar de poes. Haar ogen ontdekken hem direct. „Hoe kom je dáár nou aan?”

„Gevonden – in een léég huis! Hebben ze vast zomaar opgesloten. En slap dat-ie is. Hij kan niet eens op z'n poten staan. Kijk maar!”

Bram knielt neer. Zet de poes voor moeder op de grond.

Het beest blijft staan! Miauwend, piepend en klagend kijkt hij omhoog. Alsof alleen deze mensen hem nog maar kunnen helpen. En misschien is dat ook wel zo! „Geef hem maar een beetje water,” oppert moeder dan. Het dier zou ziek worden van narigheid.”

„Ach mam,” bedelt Bram, „hij mag toch wel melk?” Moeder schudt haar hoofd. „Beslist niet. Wie weet hoe lang dit beest al geen eten meer gehad heeft. Geef hem maar eerst water – dan zullen we straks wel verder zien.”

Een schoteltje is door Bram gauw gevonden. De kraan is o zo dichtbij. Een klein straaltje water. Dan zet hij het schoteltje in de hoek neer. De poes erbij. En nu? „Hij drinkt, moe! Kijk, hij drinkt!” Bram heeft zich over de poes heen gebogen – hij likt zelf óók met z'n tong langs zijn lippen. Net zoals de poes. Hij heeft dat niet eens in de gaten. Zijn handen steunen op zijn knieën – hij is zo blij!

Moeder is alweer bezig met het eten. Ook zij heeft het gezien. Ook zij is blij. „Fijn hoor, dat hij nu drinkt. Dat zal hem goed doen. Dat arme beest! Zulke mensen, die een poes durven opsluiten, moeten eigenlijk zélf eens in een lege kamer worden gezet. Dan weten ze wat het is!”

Ze strijkt met haar hand langs haar verwarde haren – ze duwt ze terug uit haar warm gezicht. „Ga bij de kruidenier maar een doos voor hem halen,” bedenkt ze, „dan kan hij er vannacht in slapen. En ja – ook een bak met zand. Dat moet eigenlijk het allereerst!” Ze schudt haar hoofd. Een poes op een bovenhuis, hier in al die drukte, kán eigenlijk niet. Maar – je kunt zo'n beest toch óók maar niet zo laten lopen! „Maar – als hij weer beter is, dan moet hij weg hoor,” beslist ze dan. „Altijd een poes – dát kan hier niet!”

Bram knikt. Binnensmonds mompelt hij iets. Dan schiet hij de keuken uit, de gang door, de trappen af – in vliegende vaart. Eerst beneden een paar dozen vra-

gen bij de kruidenier. En ja – die éne doos moet gevuld worden met zand. Hoe kom je nu aan zand? Ja – bij het plantsoen – maar dat is zeker een kwartier lopen hier vandaan. Als het tenminste niet langer is.

Dan schiet hem iets te binnen. Natuurlijk – de burenen beneden hebben een tuin – dus óók zand! Blij rent hij door. Stapt even later de winkel binnen van de kruidenier. Er staan wel vier mensen te wachten. De kruidenier helpt in zijn eentje. Zou z'n vrouw achter zijn? Kon hij háár maar even vragen om die dozen en dat zand. Die vrouw is altijd veel aardiger dan de kruidenier. Onrustig wacht Bram. Hij wipt van zijn ene been op het andere – toe nou toch!

Eindelijk is hij aan de beurt. „Hebt u ook twee dozen voor mij?” Brommend loopt de kruidenier naar achter toe. Komt zwijgend met twee dozen terug. Hij steekt ze, zonder een woord te zeggen, Bram toe.

Bram, erg blij, pakt de dozen aan. „Hebt u in die ene óók nog wat zand?”

Verbaasd kijkt de kruidenier hem aan. „Zand? Nee!” „Maar 't is voor een zieke kat!”

De man geeft geen antwoord meer. Hij gaat naar achter toe. En Bram staat en wacht. Zou hij nu tóch nog zand voor hem halen?

Pas na een hele tijd komt de man terug. Met lége handen. Hij kijkt boos als hij ziet, dat Bram daar nog staat. „Ik moet sluiten – vooruit!”

Bram gaat al. Eerder dan de kruidenier is hij bij de deur. Verdwijnt met z'n twee dozen onder z'n arm in de straat. Daar blijft hij besluiteloos staan: wat nu? De buurvrouw beneden misschien?

Hij stapt op het huis af. Trekt aan de bel. De vrouw komt naar voren. Ze heeft krulspelden links en rechts in het haar en kijkt Bram vragend aan.

Bram steekt van wal. Hij heeft al bedacht hÓe hij het het beste zal kunnen vragen. ZÓ, dat de vrouw het begrijpt. Daarom begint hij bij het begin: „Mevrouw –

we waren vanmiddag aan het spelen en toen ontdekten we een kat in een leeg huis en toen hebben we . . .” Hij krijgt verder geen kans. De vrouw schudt al heftig met haar hoofd. Kijkt met haar ogen naar de dozen in Brams hand: „Nee hoor – je wordt bedankt. Ik géén kat.” Zonder zich te bedenken duwt ze langzaam maar zeker de deur voor Brams neus dicht.

Daar staat Bram op de stoep. Hoog boven zijn hoofd is zijn huis. Moeder heeft vast het eten al klaar. „Vlug terugkomen Bram!” – „Ja maar – die kat . . .” – „Dan toch maar naar het plantsoen,” besluit hij bij zich zelf.

7 Op zoek naar zand, maar . . .

Hij zet het op een lopen, zo hard hij kan. De dozen stevig in zijn hand. Hij holt stoep op, stoep af. Tot bij het plantsoen. Het is al een beetje donker geworden. De lichten op straat zijn aan. Hij moet zijn best doen om onder de bomen iets te zien. Bij een struik zakt hij op zijn knieën. De doos zet hij naast zich neer. Dan grijpt hij met zijn beide handen in het zand – schuift het naar elkaar toe – draagt handen vol van het kleine bergje naar de platte doos. Eén, twee, drie! Zou het al genoeg zijn? „Laat ik maar goed wat nemen – dan heb ik voor morgen ook,” bedenkt hij bij zichzelf.

Diep in gedachten werkt hij voort. „Krak,” knapt een tak, „krak!” Bram hoort niets. Achter een struik staat een man. Hij kijkt naar Bram. Nu komt hij zachtjes dichterbij. Bram ziet het niet. Hij gaat verder, totdat hij genoeg heeft. Dan staat hij op, pakt de doos van de grond en klemt hem onder zijn arm. Dan . . . ziet hij de mán. Een lange man met een mager, bleek gezicht. Hij heeft een donker jasje aan en een geruite das om zijn nek. Daar staat hij – zijn handen in zijn zakken.

„Waarom was je aan 't graven?“

Hij leunt schuin tegen een boom. Uit zijn mond steekt een klein bruin peukje van een sigaret.

Hij brengt zijn hand naar dat peukje toe, haalt het tussen duim en vinger eruit. „Waarom was je daar aan het graven?” Hij geeft een knikje met zijn hoofd naar de grond.

Bram kijkt met opgetrokken wenkbrauwen en verwonderde ogen naar die man: wat heeft hij ermee te maken dat hij – Bram – daar aan het graven was? Bram zwijgt – hij zegt lekker niets.

Maar de man praat door: „Wéét jij soms iets? Weet jij soms wat er aan de hand is met dit stukje grond?” Steeds méér verbaasd raakt Bram. Hij wéét van niets! Wat moet er nu aan de hand zijn met dit stukje grond? Maar – plotseling wordt Bram een beetje slim. Hij laat niets van zijn verbazing aan de man merken. Hij doet, of hij er alles van snapt. En hij zegt kort en bondig terug: „Man – daar moet je niet over praten. Dat is een geheim!”

De ogen van de man worden tot kleine, donkere spleetjes: „Maar áls het gevonden wordt, is het van mij. Ik wist het 't allereerst. Ja – eigenlijk is het natuurlijk van Samuel, uit de Pettensteeg. Maar toen de Duitsers alle joden weggehaald hebben, toen heeft hij het bijtijds hier naartoe gebracht. En geloof maar, dat het heel wat was. Want die Samuel – die was rijk. Al ging hij dan zelf in een oud pakkie door de stad. Z'n vrouw had meer gouden sieraden dan jij en ik aan centen hebben, hoor! Tjonge, jonge – dat moet me wat zijn. Tja – ook Samuel en zijn vrouw zijn door de Duitsers gedood. Maar ik zeg maar zo: de één z'n dood is de ander zijn brood. Nou ja – nú geen brood – nú goud – je snapt dat wel.”

En plotseling zachter en nieuwsgieriger probeert hij: „Zeg – heb je al váák gegraven hier?”

Bram liegt: „Een keer of zes. Vaker niet! En u?”

De man moet blijkbaar eerst even verzinnen. Dan zegt

hij: „Als je me nou vertelt, waar jij die zes keer ge-graven hebt, dan hoeven we het daar niet meer te doen!”

Bram vraagt verwonderd: „We?”

De man zegt: „Ja, ik heb een plan. Jij komt hier mor-genavond op dezelfde tijd als nu. Ik zal op de uitkijk staan, dan kun jij rustig graven. – Oh ja, breng een schop mee. Maar je moet me waarschuwen, als je de schat gevonden hebt, dan zullen we hem delen. Dan zullen we éérlijk samen delen. De oudere mag meer – de jongste minder. Maar – dát spreekt vanzelf, niet waar?” De man lacht hem toe, zo vriendelijk hij kan.

Bram knikt. „Goed. Ik breng een schop mee. En . . .”

„Denk eraan, dat je er niet over praat hoor!” eist de man nog. „Denk er aan . . .” Hij steekt zijn vinger ge-biedend omhoog. „Ik heb je deze opdracht nou toe-vertrouwd maar . . . denk erom!”

Als antwoord zegt Bram geen ja en geen nee. Hij zegt alleen maar: „Nou!” En wat dat betekent weet hij eigenlijk zélf niet eens.

„Afgesproken dan!” De man draait zich om. Gaat tus-sen de struiken door naar het pad en verdwijnt uit het gezicht. Bram slentert weg, diep in gedachten over dit wonderlijke avontuur. Hebben de joden tijdens de Duitse bezetting dan weleens sieraden in de grond ge-stopt? Toch eens aan moeder vragen. En – áls hij dan morgen hier gaat graven, met die vreemde man . . . Als je ze dan vindt – mag je ze dan zomaar . . . Dat kan toch niet?

Bram vergeet hard te lopen. Hij vergeet de tijd. Hij slentert door de Amsterdamse straten en geeft soms in gedachten een harde trap tegen een steen. Het lijkt wel alsof Bram daar iets rustiger van wordt.

Een wonderlijke wirwar van gedachten schiet door zijn hoofd. Zal hij er met vader en moeder over praten? Of . . . Hij weet het niet. Nóg niet. En morgen – dan moet hij naar dat park. Dat heeft hij beloofd. Dat moet. Maar . . . Hij schokt met zijn schouders. Dit is alle-

maal zo vreemd. Hij – hij wéét het niet – er is iets vreemds – iets geheimzinnigs, dat hij niet vertrouwt. Zal hij het thuis vertellen? Of – of niet?

Ergens aan de andere kant van de stad, stapt een man juist zijn huisje binnen. Hij doet de deur achter zich dicht. Het is de man met het donkere jasje aan. Hij heeft een slim lachje om zijn mond. Hij vindt, dat hij erg handig is geweest. Want – er zijn kostbare spullen in de grond van het park! Dat weet hij zeker! Iemand heeft hem dat in de oorlog eens gezegd. En – zélf graven – dát kan hij daar niet doen. Als de politie dat zou zien – dat kun je zómaar niet doen. Maar zo'n jongen, die kan dat wel.

En die knaap was daar al aan het graven. Gelukkig, dat hij dat bijtijds heeft gezien. Want anders was die jongen in z'n eentje daar gaan graven. En dan . . . hij trekt zijn mondhoeken schuin naar beneden. Hij grijnst. Ja – hij heeft dat zaakje best opgelost. Dát heeft-ie! Of – of niet?

8 Vertellen? Of niet?

Bram is nu bijna thuis. De hoge Westertoren heeft al een hele rij harde slagen over de stad laten horen. Bram is ze vergeten te tellen, maar het zijn er een heleboel. Het moet al laat zijn. Hoe kan het ook anders – dat komt door die man – die nare vreemde man met het geheimzinnige verhaal . . .

„Hoi!” Plotseling klinkt er een stem achter Brams rug. „Hoi!” Een hand daalt met een flinke klap op Brams schouder neer.

„Au!” Verschrikt draait hij zich om. Hij ziet het lachende gezicht van Ruud. De ogen van Ruud tintelen van plezier: „Mocht jij ook nog buiten?”

Het gezicht van Bram blijft ernstig. Zijn ogen lachen niet. Langzaam schudt hij zijn hoofd: „Ik móet nog naar huis!”

Verbaasd kijkt Ruud zijn vriend aan. „Ben je dan nog niet thuis geweest?”

Bram schudt zijn hoofd. „Nee – dat wil zeggen – éven maar. Toen moest ik zand gaan halen voor die kat en . . .” Hij zwijgt. Hij kan toch niet álles vertellen aan Ruud? En tóch . . . Ruud is immers zijn vriend! Hij is immers . . .

„Tja,” komt het dan zacht. En opeens vertelt hij het . . . met een schrille fluisterstem. Alles! Van die man. Van die gouden sieraden van gevluchte joden, die dáár nog verstopt moeten zijn. Van het voorstel van die man om samen morgen weer naar die plek te gaan. Hijzelf graven, die man op de uitkijk staan. En dan – meedelen in de buit. Dat zal de beloning zijn – van die man . . . Tegenover elkaar staan de jongens nu stil. Hun hoofden voorovergebogen – zo dicht mogelijk naar elkaar toe. Het verhaal is uit. Rondom hen is het stil – doodstil. Dan vraagt Ruud zacht: „En die joden dan, waar alles eigenlijk van is – die komt het dan toch toe?”

Bram schudt zijn hoofd. „Die man zei van niet. Hij zei: Die zijn toch allemaal dood!”

Geschrokken komt het hoofd van Ruud omhoog. „Ik vind het maar een raar verhaal – vertel het thuis jò – als het zo is, dan . . .” Ja – wat dan? Hij weet het niet. „Zullen we 't samen zeggen?”

Even nog weifelt Bram. Dan knikt hij. Opgelucht zegt hij: „Ja – ja graag!”

Sneller nu stappen ze naast elkaar voort. Komen in de straat waar het huis staat, waarin Bram woont. Bram trekt hard aan de bel. Even daarna klikt de deur open. Ze beklimmen achter elkaar de trap. Tot bij de bovenste deur. Die deur is nog niet op slot. Zachtjes gaan ze naar binnen. Eerst Bram – dan Ruud.

Ze staan stil in de gang. Uit de kamer klinken stemmen.

Stemmen van de vader en de moeder van Bram. Ze klinken van de kamer naar de gang. Bram hoort de stem van vader luid: „Als hij komt, dan zál ik hem. Wacht maar. 't Is geen manier . . .”

En uit de keuken klinkt óók een stem. Het is de stem, het piepende geluid, van de kat: „Miauw – miauw!”

Aarzelend legt Bram zijn hand op de knop van de kamerdeur. Duwt hem langzamer dan anders naar beneden. Opent de deur. Hij komt in het volle licht van de kamer terecht. Onder het schijnsel van de lamp. Achter hem staat Ruud. Ruud, zijn ene hand in z'n zak, de andere op z'n rug.

Met een schok springt vader overeind als hij hen beiden ziet. Groot en recht blijft hij middenin de kamer staan. Zijn ogen staan boos. Ze rusten op Bram. Dan dwalen ze naar Ruud: „Ga jij maar naar huis, Ruud. 't Is nu geen tijd om te spelen. Ga maar weg.”

Dan kijkt hij naar Bram: „Ben jij mijn oudste zoon? Heb jij gezorgd voor een kat? Je hebt hem alleen maar meegesjouwd. Maar verder . . . Verder loop je op straat. Altijd op straat. Ga uit mijn ogen. Ik wil je niet meer zien. Ga weg!”

Ruud gáát al weg. Hij heeft Brams vader nog nooit zó boos gezien. Ruud durft geen woord te zeggen. Hij slipt de kamer uit – de gang door – heeft de buitendeur al in zijn hand. Dan volgt Bram naar de gang. „Tot morgen . . .” fluistert Ruud hem toe. „Tot morgen . . .”

Heeft Bram het gehoord? Ruud weet het niet. Hij gaat de trap af naar beneden. Komt in de stille straat. Dan drementelt hij in de richting van z'n huis.

Besluiteloos staat Bram in de gang. Onder de kapstok staat de doos met zand. „Hoe komt die nou daar . . .?” Hij bukt zich. Draagt de doos de keuken in. Hij zet hem in een hoekje bij het gas. De andere doos zet hij

onder de keukentafel neer. In het andere hoekje zit het kleine scharminkeltje. Mager – akelig – ziek. Zachtjes krauwt Bram met z'n hand over de kop van het dier. „Stil maar, beest. Stil maar!”

Dan klinken er voetstappen op de gang. Kleine, snelle stappen. Die moeten van moeder zijn. De keukendeur piept open. Haar hoofd verschijnt om de hoek: „Bram, neem je eten maar mee naar boven. 't Staat daar in de pan. Wij hebben 't natuurlijk al op. En dan naar bed. Ik wil je niet meer zien . . .”

Bram staat op. Neemt het pannetje van het gas – een vork in zijn hand. „Nee wacht,” mompelt hij dan. „Eerst jij in de doos!” Even nog daalt het pannetje op het aanrecht neer. De kat wordt in de doos gezet. Moeders stem klinkt waarschuwend vanaf de gang: „Eerst je handen wassen hoor, als je aan dat beest gezeten hebt!”

„Ja moe!” Met veel gespetter komen de handen van Bram schoon. Dan pakt hij het pannetje. Nóg een laatste blik in de doos. Stommelend klimt hij dan de trap op naar zijn kamertje toe.

9 Vader en moeder in de dakgoot

Beneden wordt er gebeld. Bram hoort het, terwijl hij van zijn prakje eet. De bel – wie kan dat zijn? Hij probeert door te eten. Maar – zijn aandacht spitst zich op wat daar beneden gebeurt. De voordeur wordt opengeduwd. Het móet een bekende zijn. Maar wie? Even luisteren!

Hij staat zachtjes op – gaat door de deur tot bij de overloop. Daar buigt hij zich zachtjes over de houten balustrade van de trap. Hij ziet een man. Een grote pet bovenop zijn hoofd. Een regenjas hangt hij op de kap-

stok in de gang. Dan stapt hij de kamer in: „Goedenavond samen!”

Bram hoort de stem van moeder: „Dag David! Zó – ben jij daar. We hebben het eten net op. Je wilde toch niet . . .”

Maar oom David maakt een afwerend gebaar met zijn hand. „Nee – dank je wel. Maar . . .” De kamerdeur gaat achter oom David dicht.

Teleurgesteld en geschrokken trekt Bram zich boven terug. Geschrokken omdat het juist oom was, die nu kwam. Teleurgesteld omdat de kamerdeur dicht is. En nu . . .? Wat bedoelde oom met: „maar . . .”

Plotseling schiet er een onrustige gedachte door Bram heen. „Oom zal toch niet . . .?” De sleutel! Hij, Bram, heeft de sleutel nog. De extra sleutel, die altijd aan een spijker hangt in de gang. „Je woont maar alleen David. Geef mij maar een sleutel, want als er eens iets is . . .!” Dat heeft moeder eens op een keer tegen oom David gezegd. En vanaf die tijd hangt de sleutel bij Bram thuis in de gang.

Oom David zal toch niets weten . . .? Hij zal toch niets vermoeden? Of . . . „Die sleutel,” fluistert Bram. „Hij móet in mijn broek zijn. Hij moet terug naar de spijker in de gang.” Met snelle, bange vingers zoekt hij z'n zakken af. Daar heeft hij hem al. Hij klemt hem stevig vast in zijn hand. Nú naar beneden brengen. O – als moeder het hoort.

Wacht – het pannetje van het eten. Dat kan hij terugbrengen naar de keuken. Als moeder hem dan ziet, zal hij zeggen, dat hij voor het pannetje naar beneden is gegaan. Ja – dát zal hij doen!

Hij pakt het pannetje en daalt even later de trap af. Vlug! Het pannetje in de keuken. Even kijken! Poes ligt nog in de doos. Doodstil. Gauw – de sleutel! Hij rekt naar de hoge spijker in de gang. Ziezo!

Nu gauw naar boven.

Maar stemmen vanuit de kamer doen hem even aarzelen.

„'t Is verdrietig,” hoort hij de stem van oom. „'t Is...”
Bram durft niet langer te blijven staan. Dat kán niet.
Als hij wordt ontdekt! Hij snelt zachtjes naar boven en
begint zich langzaam uit te kleden. Dan blijft hij staan.
Voor het raam van zijn kamertje. Hij kijkt langs de
daken – de huizen. Zijn ogen rusten in de goot.

Vader en moeder zijn weleens door deze goot heen ge-
kropen, schiet het plotseling door hem heen. Dat heb-
ben ze hem verteld. Dat was in de oorlogstijd. Toen
moesten alle joden zich melden. Ze werden gevangen
genomen. En weggevoerd. Maar – vader en moeder
waren níet gegaan. Er kwamen ándere mensen in hun
huis, bij vader en moeder in. De man, die hier in het
huis kwam wonen, werkte voor de Duitsers. Hij had
een zwart pak aan – met een zwarte pet. En als hij op
straat nóg zo'n man tegenkwam, die nét zo was gekleed,
dan groette hij – met de hand aan zijn pet. „Heil Hitler,”
zeiden ze dan tegen elkaar. En op vergaderingen noem-
den ze elkaar: „kameraad”!

Alléén vader en moeder wisten, dat die man geen echte
„kameraad” van de Duitsers was. Hij had alleen maar
zo'n pakje aan – hij deed alleen maar even mee. Dat was
om alles af te loeren. Want, álles wat die man hoorde
en zag, dat vertelde hij door. En – in zijn huis hield
hij vader en moeder verstopt. Boven – op dit kleine
kamertje. En er was niemand, die dat wist.

O – en toen – op een donkere avond – toen werd er
opeens gebeld. En vader en moeder hadden boze stem-
men gehoord. Ze hadden horen roepen: „Verraad!”
En: „Er zijn hier joden in huis! We komen huiszoeking
doen!” En toen waren vader en moeder gevlucht. Zo-
maar uit het raam, de dakgoot in. Ze hadden niet eens
schoenen aan. En ze waren maar zo voortgekropen –
achter elkaar. En toen waren ze aan het eind van het
blok door een raam naar binnen gegaan. En ze wisten
niet eens of die mensen, die in dat huis woonden, hen
verraden zouden!”

Bram rilt als hij eraan denkt. Toen moeder het hem op een avond had verteld, toen had ze wéér gehuild. Zoveel verdriet heeft ze er nog van.

Daarna zijn ze toen nog vier jaar ondergedoken geweest bij een boer op de Veluwe. Daar hadden die mensen voor gezorgd. En pas ná de oorlog konden ze naar Amsterdam terug. Toen kwam ook oom David terug. Maar zijn vrouw, tante Mirjam, was door de Duitsers gedood. En . . . o zovéél mensen. Bram heeft ze niet gekend. Maar moeder heeft het hem verteld. „Denk erom Bram,” heeft ze toen gezegd, „het volk was toen verstrooid. Maar de God van Abraham, Izaäk en Jakob laat Zijn volk nooit in de steek. Want Abraham heeft Hij naar een rijk land gebracht. Izaäk heeft Hij voor de dood gespaard. Met Jakob ging Hij zelfs mee toen die vluchtte door de woestijn. En – dat was veel later! – Jezus heeft Hij uit de dood opgewekt. Jezus, die de Messias, de Verlosser, van ons volk en van álle mensen wil zijn. God heeft aan ons Zijn Woord gegeven, mijn jongen, dat Woord, dat blijft Hij trouw!”

Boven het hoofd van Bram verschijnen sterren. Eén voor één. Straks – als het helemaal donker geworden is – zal de lucht vol sterren staan. En Bram weet: boven het hoofd van vader Abraham hebben óók sterren gestaan. Toen heeft God naar die sterren gewezen en gezegd: „Zovéél sterren er boven je staan – zovéél mensen zullen er na jou komen. Ik maak je tot een groot volk.” En Bram, de joodse jongen, knikt, zijn hoofd vlakbij het zolderraam. Hij knikt – want hij weet: God heeft dat ook gedaan. Hij voelt zich plotseling heel veilig in zijn zolderkamer. Het lijkt nét, of God nu óók naast hém, naast de kleine Abraham staat.

Hij buigt zijn donkere hoofd. Hij vouwt zijn handen samen en hij vraagt: „O God van Abraham, Izaäk en Jakob – als er nu werkelijk nog sieraden van uw volk begraven liggen in het park – wat moet ik dan doen . . .” Bram wácht. Hij wacht op de stem – op het antwoord

van God. Maar – het blijft stil in de kleine kamer. Er komt géén antwoord.

Nóg blijft Bram staan. Nóg wacht hij . . . Dan tilt hij langzaam zijn hoofd weer op. Wat moet hij nu doen? Hij weifelt. Hij peinst. Maar dan . . . dan lichten zijn ogen vol vertrouwen op. Dan buigt hij voor de tweede keer zijn hoofd en zegt: „O God van Abraham, Izaäk en Jakob. U zorgt tóch voor ons. Zegt U het antwoord dan maar een andere keer. Maar – wacht U niet te lang, want morgenavond wil die man me al laten graven. Morgen al . . .”

Dan kruipt Bram in bed – onder de dekens. En als er duizenden sterren boven hem aan de hemel staan, is Bram al lang in slaap.

10

Een hakenkruis op de deur

Maar oom David slaapt nog niet. Hij zit beneden bij vader en moeder in een stoel. Zijn ogen kijken verdrietig, zijn gezicht staat bezorgd. „Ja,” zegt hij zacht, „’t is verschrikkelijk, dat dát nog steeds niet over is. Dat er nog steeds mensen zijn, die óns, joden, háten!”

Moeder schudt haar hoofd. „Je moet je er maar niet al te druk om maken, David,” probeert ze kalm. „Dat helpt tóch niet. Dat . . .”

Oom David staat op. „Luister nou eens, wat er is gebeurd: iedere morgen als ik opsta is er een groot hakenkruis op mijn deur gezet. Zo’n gehaat hakenkruis – uit de bezettingstijd. Met wit krijt hebben ze dat gedaan. Iedere dag opnieuw. En iedere dag opnieuw veeg ik er dat met water af. Tot vanmorgen . . . toen bleef het niet bij dat hakenhuis op mijn deur. Toen ik terugkwam van de straat, ontdekte ik iets, dat me nog niet eerder is gebeurd. Ik stapte het pakhuis binnen en vond . . .

twee stokken op de grond. „Hé,” dacht ik, „hier is iemand geweest.” En toen ik mijn bakfiets aan het afladen was – wat denk je – toen miste ik een stuk of vier, vijf wollen dekens. Ik weet zeker dat ik ze had. Maar nu – weg!”

Moeders gezicht staat ook ernstig. Vader is verontwaardigd en boos: „Weet je wat je doet, David – we gaan naar het politiebureau. Jazeker – ik ga wel mee, dan . . .”

Maar oom David beduidt met zijn hand: „Nee heus – dan komt er morgen een stuk in de krant, dat er weer een hakenkruis is neergekalkt, maar . . . Weet je – erger dan dat hakenkruis is de haat die er achter zit. Dát doet me verdriet. Ik kan er niet tegen – dáár!”

Oom David is voor de tafel gaan zitten. Zijn hoofd gesteund in zijn handen. Zijn ogen turen op het tafelkleed. „De haat die er achter zit, dát . . .”

Dan staat hij langzaam op van zijn stoel. „Kom mensen, ik ga . . . Er wacht wel geen mens meer op me, maar ik ben toch niet graag zo laat thuis.” En met een verdrietige trek op zijn gezicht voegt hij er aan toe: „Wie weet is er nu alweer een hakenkruis op mijn deur gezet . . .”

Oom David gaat. Na een korte groet daalt hij de trap af, in gedachten verzonken. Hij is een jood. Jezus was óók een jood. De mensen hebben Jezus gehaat, zouden ze dan vriendelijker zijn tegen hem? Maar het is soms wel erg moeilijk te dragen . . . Hij gaat over de straat in de richting van de gracht. In de richting van de steeg naar zijn pakhuis, met de dubbele groene deur. Is het een deur mét of een deur zonder hakenkruis erop?

Door de donkere straat rijdt een auto voort. Haast alle mensen slapen al. De auto rijdt in de richting van een verlaten deel van de stad. De huizen in dat deel zijn leeg. Er zijn planken voor de ramen gespijkerd. Alleen –

kijk – bij dat éérste huis, daar zijn de bovenste planken weggetrokken. Wie zouden dat hebben gedaan? En er zit een gat in het plafond van dat ene kamertje. Het lijkt net alsof er iemand is doorgezakt. Zou dat zo kunnen zijn?

De auto houdt stil voor dát ene huis. Er stappen een man en een vrouw uit die auto. Ze lopen naar het half-dichtgespijkerde raam. Dan zegt de man: „Kijk vrouw – dít huis bedoel ik nu – in die éne kamer zouden we best kunnen gaan wonen. Dit huis is beter dan dat van ons!”

De vrouw kijkt bezorgd: „Als de politie het ziet?” vraagt ze zacht.

De man knikt: „Nou – dat mag best. Dan zetten ze er ons maar uit. Dan krijgen we misschien gauw een vergunning voor een nieuw huis. Kom maar!”

De man breekt nog méér planken voor het raam weg. Ze lopen terug naar de vrachtwagen. Ze halen er een paar meubels uit. En ook een kinderwagen. Uit die kinderwagen komt een klein geluidje. Dat klinkt in de stille nacht – in die eenzame verlaten straat. En de moeder zegt zachtjes: „Stil maar, kindje. Misschien krijgen we nu wel gauw een vergunning voor een heel ander, beter huis. Stil maar hoor!”

Na een uurtje gaan ook dié mensen slapen. De auto blijft staan voor de deur – in de verlaten, stille straat. En in de hoek van de ene kamer, daar liggen vijf dekens, zo maar op de grond. De mensen hebben ze nog niet gezien. Dat komt omdat het zo donker is en . . . ze zijn te moe!

De volgende morgen. Het wordt licht. Langzaam ontwaakt de stad. De eerste trams rijden tingelend door de straten. Het verkeer met auto's en fietsen komt ook alweer op gang. Ze rijden over brede wegen en smalle grachten. Over de gladde of hobbelige straat.

Boven op zijn kamertje steekt Bram rekkend zijn beide

Slaapt de kat - of...?

armen boven de dekens uit. „Hè!” Plotseling wordt hij klaar wakker. „Hoe zou het zijn met de kat?” Hij kruipt overeind. Gooit zijn beide benen over de rand van zijn bed. Hij fluit. Het is maar een vals, piepend, geluidje, maar – hij fluit. Dan begint hij zich aan te kleden. Wast zich onder de stromende kraan. Hij zoekt zijn overige kleren op. Kruipt in zijn blouse. En dán pas ontdekt hij het: „Hé, er zit niet ene knoop meer aan. En nu . . .”

„Moeder!” roept hij over de balustrade heen. „Moeder, hebt u nog een blouse? Er zit hier geen knoop meer aan!”

Het geluid klinkt tot beneden door. Dan komt het antwoord terug: „Pak maar die geruite uit de kast!”

Even later springt Bram in een schone blouse de trap af. De deur van de keuken piept als hij hem open doet. Bram buigt zich over de doos heen naar de kat. In spanning tuurt hij in de doos. De kat slaapt – hij ligt rustig. Hij geeft geen geluid.

Plotseling krijgt Bram een kleur. Slaapt de kat – of . . .? Zijn ogen dwalen naar het schoteltje, waarvan niét meer gedronken is. Ze staren naar de poes – die zo roerloos – stil ligt. Plotseling wordt Bram er angstig van: „Vader!”

„Ja,” klinkt het uit de kamer terug.

Bram rent naar de kamer toe. „Vader – die poes lijkt wel – lijkt wel dood!”

Ongelovig haalt vader zijn schouders op: „Ach – dat zal wel niet. Een kat is niet zo gauw dood, hoor – ’t zal wel meevallen. Kom maar – dan zullen we samen eens kijken hoe het ermee staat.”

Ze gaan van de kamer naar de keuken terug. Nu buigt vader zich vlak naast Bram over de kat. Raakt hem even aan. Dan schudt hij zijn hoofd: „Ja Bram – je hebt gelijk – hij is dood. Er is niets meer aan te doen!” Het lijkt wel, of vader Bram geslagen heeft. Zo voelt Bram zich nu. Zijn rode kleur is verdwenen. Hij ziet plotseling wit. Er dringen tranen naar zijn ogen toe.

Bram wil dat niet. Huilen! Stel je voor! Maar de tranen zetten door. Zomaar – ongevraagd. Hij veegt ze af met de mouw van zijn schone blouse.

Ook moeder komt erbij. „Ach!” is alles wat ze zegt. Verder niets. Maar dan ziet ze de tranen van Bram. Ze legt haar arm om zijn schouders heen. „Huil maar niet, jong. 't Zal zo wel het beste zijn. Hij heeft nu óók geen dorst meer. Ook geen pijn.”

Vader zet de doos later op het balkon. „Ik zal hem straks wel wegbrengen,” belooft hij nog. „Laten we eerst onze handen maar even wassen. Kom Bram, je hebt toch gedaan wat je kon?!”

Die morgen krijgt Bram haast geen eten door zijn keel. Hij is boos. Op de mensen, die de kat maar zo hebben achtergelaten, die de deur maar zó op slot hebben gedaan. O – als hij ze krijgen kon. Dan . . .

Na het ontbijt verschijnt Ruud. Hij is benieuwd naar de poes. Hij heeft een pakje kattenbrood uit de winkel van beneden meegebracht. Dat heeft hij daar net voor zijn zakgeld gekocht. Nu staat hij bedremmeld in de gang en luistert naar Bram: „Ach – dood! Die schoolers!” is alles wat hij zeggen kan. „Als ik ze krijgen kon . . .” En Bram knikt. Datzelfde heeft hij toch immers ook al gezegd en gedacht!

Zwijgend gaan ze even later de trap af – en beneden stapt Ruud eerst naar binnen bij de kruidenier. „Kan ik het teruggeven? De kat is dood!”

Even kijkt de kruidenier naar het teleurgestelde jongensgezicht. Dan vergeet hij te mopperen en geeft het geld terug.

Ruud laat het onverschillig in zijn zak verdwijnen. Hij stapt weer naar buiten. Slaat zijn arm om Bram heen: „Kom op, we gaan lekker onze dekens halen in dat huis. Kom op – even langs Henk en Kees.”

Ze zetten de pas erin. Tot midden in een andere smalle straat. Daar steekt Ruud twee vingers in zijn mond.

Hij fluit. Het klinkt hoog en snerpend in de smalle straat. Dichtbij hen vliegt een hond jankend omhoog. En verderop – daar dalen twee jongens de stenen trappen af: Henk en Kees. En met z'n vieren slenteren ze dan even later weer weg – langs de drukke grauwe gracht. Naar de verlaten buurt – naar de afgebrokkelde muur – naar hun eigen „verlaten” huis.

11 Opnieuw naar het huis

„Hé, zie je dat?” Bram staat stokstijf van schrik. Ze komen net de hoek van een straat om. Nu pakt hij Ruud bij z'n arm. „Hé jò – er staat een auto voor de deur en . . .”

Vol verbazing staan ze met z'n vieren te staren naar het eens zo lege huis.

„Zijn we wel op de goede plaats?” vraagt Kees.

Maar met heftige gebaren wijst Bram de omgeving aan: „Kijk maar, dáár – die muur. En dáár – dat huis ernaast. Daar hebben we nog planken van de ramen getrokken om naar binnen te klimmen voor die kat. En kijk, in het dak zit een reuze gat. 't Klopt allemaal. Je kunt het toch zeker zó zien?!”

„Laten we er eens langs lopen,” oppert Ruud. „Net doen of we er toevallig langs komen. Kom mee!” Met de handen in hun zakken slenteren ze voort. De stoep op. Tussen het huis en de auto door. Ze gluren naar binnen, door het éne raam dat nog héél is.

Dan blijven ze vol verbazing zomaar voor dat raam stilstaan. „Kijk eens,” wijst Bram. „Er staan zelfs meubels in – stoelen en een tafel – o – kijk dan!” Ze drukken hun neuzen tegen de ruit, alle vier. Henk probeert nog wat omhoog tegen de vensterbank te komen. Hij duwt de anderen opzij. „Toe,” hijgt hij,

„vooruit, opzij.” Hij geeft een duw met zijn elleboog. Maar de anderen duwen terug. Héén en terug wiegen ze voor het raam. Heen en terug. Totdat . . . binnen in de kamer een deur opengaat. De deur van de gang naar de kamer.

De vrouw heeft het geluid gehoord. Nu ziet ze al die jongens voor het raam van het huis. Ze kijkt bezorgd. Ze voelt zich angstig en bang. Eerst heeft ze gedacht dat het de politie wel zou zijn – die haar hier zou willen weggagen. Want wonen mag ze hier immers niet. Ze weet het best! Nu ziet ze de jongens staan. Baldadige jongens. Wat doen ze hier? Wat willen ze van haar?

Ze zou wel gordijnen dicht willen doen voor het raam. Maar – die hangen er niet. En almaar kunnen die jongens haar zien. Wat zullen ze doen? Ze wenkt met haar hand. Haar gezicht staat smekend haast: „Toe – ga toch weg!”

Alle vier staan ze plotseling stil. Ze staren naar de vrouw. Ze zien het wenken van haar hand. Het bewegen van haar lippen. Maar haar stem – dié horen ze niet. Ze weifelen. Als deze vrouw bóós geworden was – dan waren ze zeker niet weggegaan. Maar – maar nu?

Bram gaat het eerst. Ruud volgt. En Henk en Kees komen achteraan. Nog één keer kijken ze om. Naar het huis – de auto voor de deur. Dan gaan ze – steeds verder. Door de onbewoonde wijk. Langs de dichtgespijkerde huizen. De afgebrokkelde muurtjes van de straat. En – zonder het zelf te merken lopen ze aan de andere kant de wijk weer uit.

De zon breekt door. Ze staat als een vurige bol aan de bewolkte lucht. Ze straalt naar beneden. Ze straalt over de onbevolkte wijk, over de roezige drukke stad. De jongens hebben plezier. Kees schatert het uit. En, ja – eigenlijk weet hij zelf niet waarom. Komt het door de zon?

Alleen Bram zegt niet veel. Plotseling zijn die nare ge-

dachten weer gekomen. Die gedachten over die vreemde man. Hij denkt aan vanavond. Aan de afspraak in het park. En plotseling voelt Bram zich tussen de anderen alleen. Alleen met zijn grote geheim. Ja maar – Rúúd weet het toch? Ach – jawel, maar – hij kan er nu niet over praten met Ruud. De anderen zijn er nu bij.

Of – zal hij het hun ook vertellen? Hij schudt zijn hoofd. Nee – hij doet het niet. En met een ruk haalt hij zijn schouders op. Hij wil er niet aan denken. Nee, niet aan denken nu. Maar – waaraan dan wel? Zijn gedachten tolleren rond. Ze kunnen weer een tent bouwen. Ze kunnen . . .

„Hé,” plotseling staat Bram stil. „Hé, onze dekens, dié hebben we niet. En – ’t huis is bewoond!” Ook de anderen staan stil. Ze schuifelen met hun schoenen langs de grond. Henk stopt zijn handen diep in zijn zakken. Een diepe rimpel komt boven zijn neus. Dan kunnen we ook geen tenten meer bouwen. Asjemenou!” „Kun je niet weer . . . bij je oom?” aarzelt Ruud. Dat is het, waar Bram al aan dacht. „Nóg een keer naar oom David. Er lagen nog méér dekens dus – het kan!” Toch schudt hij zijn hoofd: „Ik heb geen sleutel meer. Die hangt aan de spijker in de gang.”

In gedachten ziet hij oom David weer. Zoals hij hem gisteren zag – met die grote pet op zijn hoofd. Oom David, toen hij naar binnen stapte en zei: „Maar . . .” Als oom David iets vermoedt? Iets heeft ontdekt?

„Ach toe, jò,” hoopt Ruud. „Even die sleutel halen is toch zo’n moeite niet . . . Kom maar – wij gaan wel mee!” Deze woorden breken de laatste tegenzin bij Bram stuk.

„Toe dan maar. Hard lopen – want anders is de ochtend om . . .” Ze zetten het op een lopen – álle vier. Vanaf een hoek van de straat kijkt een agent hen na. Hij schudt zijn hoofd en hij mompelt: „’t Zijn zulke schoffies!” Maar om zijn mond is een glimlach.

Onderaan de trap van het huis waar Bram woont, wachten er drie. Nummer vier stapt met zachte stappen naar boven toe. Dat is Bram zelf. „Als moeder het nu maar niet merkt . . .” denkt hij bij zichzelf. Vader is niet thuis om deze tijd. Maar moeder – moeder wel. Zal hij zijn schoenen uittrekken? De laatste trap op zijn sokken verder gaan?

Hij gaat zitten op de onderste tree van de trap. Trekt snel zijn schoenen uit. Laat ze onderaan de trap in het portaalje staan. Dan schiet hij als een muis de trap op. Opent helemaal bovenaan de deur. Kijkt om zich heen in de schemerdonkere gang. Dan rekt hij zich uit. Zijn vingers grijpen hem al: de sleutel van oom David. Dan verdwijnt hij weer – razend snel. En als moeder even later de deur naar de gang open doet – omdat ze denkt dat ze iets hoort – staat Bram alweer onderin het portaal en trekt zijn schoenen aan. Daarna valt de buitendeur met een klap achter hem dicht. „Vooruit jongens, op naar de dekens van oom!”

Daar gaan ze weer. Langs de drukke, smalle gracht – het smalle steegje in. De zon schijnt nog steeds. Ze lopen in de schaduw, alle vier. Tot – tot vlakbij de groene deur. Dan gaat Bram vooruit. Voelt voorzichtig of de deur van slot af is. Maar hij zit stevig vast. Door de matglazen deur ziet hij de bakfiets niet staan. Wél ziet hij, dat de deur nat is. Heeft oom die schoongemaakt? Hé – en was dat gisteren ook? Waarom?

Onder de deur ligt een plas. Daar zijn wielen doorgereden. Die hebben sporen gemaakt – van de plas – het steegje in. Dát moeten de wielen van de bakfiets zijn.

Dus is oom met de bakfiets weggereden. Dan – dan zit het wel goed.

„Kom maar,” wenkt Bram de jongens toe. Hij steekt de sleutel in het slot. Opent de deur. Achter elkaar schieten ze naar binnen. Sluiten de deur achter zich dicht.

Brams ogen speuren rond. „Hé,” fluistert hij, „die dekens lagen toch hier?” De jongens kijken langs zijn vinger naar de grond. „Ja – dáár lagen ze. Ze zijn weg! Jongens – kijk eens mee?”

Bram wordt er een beetje onrustig van. „Heeft oom iets gemerkt?” Zijn ogen zoeken de rekken langs, waarop oom óók spullen heeft neergelegd. Géén dekens – géén . . .

Plotseling vliegt Ruud overeind. Bukt zich weer – sluipt voort – het pakhuis in. „Jongens,” piept hij, „kijk!”

De andere drie kijken ook. Met grote ogen van schrik. Ze zien iets bewegen voor het matglazen ruitje van de deur. Ze horen iemand mompelen. Dan horen ze, hoe een krijtje krast óp de deur. Strepen worden gezet: één, twee, drie . . .

Bram sluipt op zijn tenen naar de deur van het woonvertrek toe. Hij is de enige, die hier de weg kent. „Kom mee!” De andere drie sluipen nu ook naar die donkere hoek. Verdwijnen óók achter die deur. Maar – ze laten hem op een kier. Dichtdoen mág niet. Dichtdoen kán niet. O! Als . . .

Plotseling houdt het krassen op. De deurknop gaat omlaag. Langzaam maar zeker opent iemand de deur. Verschrikt duiken er drie nóg verder in het kamertje terug. De vierde – blijft staan. Zijn ogen tot spleetjes samengeknepen gluurt hij door de kier van de deur. En dan – dan openen zijn ogen zich wijd. Ze worden groot van verbazing. Er komt iemand binnen. Iemand die – die hij herkent! Het is een man. Een man – met een donker jasje aan. En – en een das om zijn nek geknoopt. En . . .

Ruud komt wat dichterbij Bram. Hij wil ook kijken door die kier. Hij wil zien wat Bram ziet. Even gluurt hij mee. Dan duwt Bram hem opzij. „Ga weg!” klinkt het gesmoord. Met een licht gestommel schiet Ruud opzij. Hij verliest zijn evenwicht – valt tegen de muur – kruipt op handen en voeten iets verder. Komt dan wéér omhoog.

En de man . . . hij kijkt met beide ogen de ruimte in. Hij loert langs de rekken rond. Hij ziet een klein koperen keteltje staan. Hij ziet nog méér. Dan klinkt het gestommel achter de deur. Het gestommel van Ruud. De man schrikt. Hij pakt het keteltje beet. Hij klemt het stevig tegen zich aan. Dan stapt hij terug naar de deur. Nog één keer kijkt hij angstig om. Dan verdwijnt hij in de smalle steeg. Hij laat de deur maar zó achter zich openstaan.

Even is Bram beduusd. Sprakeloos zit hij daar en . . . loert nog door de kier. Plotseling stoot hij de deur open en roept opgelucht: „Hij is wég!”

„Wat?”

„Ja!” Bram komt uit zijn ongemakkelijke houding over-eind. „’t Was een vent. Een – een vuile dief. Hij heeft dat koperen keteltje meegenomen. En toen – toen schrok-ie van jou!” Bram geeft Ruud een por. „Sufferd die je ook bent!”

Half boos haalt Ruud zijn schouders op. „Je mag blij zijn dat hij mij hoorde. Anders had hij hier misschien alles nog weggehaald. En dan . . .”

„Maar nou?” dwingt Bram. „Dat keteltje – kom mee!” Plotseling weten ze wát te doen. „Er achteraan. Teruggeven zal hij het! Hij heeft het gestolen en . . . en Bram heeft het zelf gezien!”

Haastig rennen ze door het pakhuis naar de deur. Gluren naar rechts. Géén man meer te zien. „Maar hij móet er zijn. Dan – dan is hij al op de gracht, vast. Drie jongens rennen naar de hoek van de steeg.

Bram draait eerst de sleutel om in het slot. Plotseling ziet hij hoe op de deur met krijt geschreven is. Hij ziet een groot – een groot hakenkruis staan! De tranen springen in zijn ogen. Hij knijpt zijn handen tot vuisten. Hij wéét hoe vader en moeder door de dakgoot moesten kruipen in die ellendige tijd. Hij weet hoe miljoenen mensen werden vermoord, van het volk waartoe híj behoort. Die tijd is de zwartste tijd die er ooit geweest kan zijn. Nú, nu ziet hij in dat hakenkruis iets van die tijd weer terug . . .

Dan stuift hij ook weg. Hij rent tot bij de hoek van de steeg. Als hij die man ziet, zal hij hem op zijn rug springen. Hij zal hem met zijn vuisten slaan – alléén zal hij het doen – uit naam van het hele joodse volk!

Achter z'n vrienden aan rent hij de gracht op, naar rechts. De zon straalt – hij ziet het niet. De ronkende auto's – hij hoort ze niet. Waar – waar is die vent? Hij is weg! En, ja – dat is misschien maar goed ook. Want áls Bram hem krijgen kon!

Rechts op de gracht is de man niet te zien. Dan maar naar links. Zonder uit te kijken lopen de jongens voort. Bram heeft de anderen allemaal ingehaald. Hij loopt het hardst. Zijn ogen spieden rond – in ieder pakhuis – in iedere steeg. En intussen bedenkt hij dat ze het veel slimmer hadden moeten doen. Er hadden er twee naar links moeten rennen. Dán was er misschien een kans geweest. Maar nu – duizenden mensen op straat, maar niet die éne man.

Eindelijk valt hij buiten adem op een stoepje neer. De andere drie komen naast hem zitten. Hun ellebogen op een stoepje hoger steunend – hun benen ver vooruit. Daar slaat de torenklok. Verschrikt kijkt Bram omhoog. „Eén uur! Bijna te laat!” Het zal hem niet weer gebeuren zoals gisteren.

Haastig neemt hij de benen. Rent in z'n eentje naar huis. Zijn lippen heeft hij tijdens het rennen op elkaar

geklemd. Zijn neusvleugels bewegen heen en weer. Hij heeft de nagels van zijn vingers in de palm van zijn hand geduwd. „Een hakenkruis – een hakenkruis!” dreunt het door z'n hoofd. En terwijl hij voortrent door de drukke straten ziet hij de witte lijnen op de groene deur vóór zich. „Die vent, die . . .” Bram komt adem te kort. Hij kan de zin niet afmaken. Maar anders . . .

13 „Abraham - mijn zoon!”

Hijgend en puffend rent hij de trap op naar zijn huis. Opent de deur naar de gang. Hij wil doorlopen – de kamer in – aan tafel gaan zitten – eten! Hij wil . . .

Maar middenin de gang staat vader. Zijn vader, breed en groot. Hij staat middenin de gang en kijkt naar Bram. En – het allerergste is: vader zegt geen wóórd. Bram blijft vóór vader staan. Zijn gezicht is bleek van schrik. Zijn ogen knipperen. Gaan langs vader omhoog – tot bij zijn gezicht. Weer terug naar de grond. Hij durft zijn hoofd niet meer op te heffen. Zijn hart voelt hij bonzen in zijn keel. Weet vader alles? Waarom zegt hij dan niets? Hij mag schelden, stampvoeten, net zoals de jongens op school, maar dit . . . Kwam moeder er maar bij.

Eindelijk beweegt vader zich. Hij legt zijn hand op Brams hoofd. Hij zegt: „Abraham!” Meer niet. Dan draait vader zich om. Hij neemt zijn hand van Brams hoofd en gaat de kamer in. En Bram loopt achter hem aan. Ook de kamer in.

Vader gaat zitten in z'n stoel – Bram blijft staan. Dan ziet hij móeder. Moeder – met een zakdoek in haar hand en rood behuilde ogen. Moeder huilt! Waarom? Plotseling slaat moeder haar hand voor haar ogen. En ze snikt zacht: „Oom David is net vertrokken. Er is

wéér iemand in zijn pakhuis geweest. Er is gestolen – een keteltje van rood koper – en dekens – en . . . er stond een hakenkruis op de deur. En – en de sleutel die hier aan de spijker hing is weg. Jij bent thuis geweest. Toen zag ik je gaan – met drie vrienden over de straat. En ik dacht . . . dat kán toch niet?! Onze Bram en . . . en een hakenkruis op de deur?”

Bram nagels priemen opnieuw in de huid van zijn hand. Net zoals vanmorgen, met – die vent! En zijn ogen schitteren van verontwaardiging. Hij roept het uit: „Dat hakenkruis – dat – dat deed die vent. Wij waren binnen. We hoorden het krassen op de deur. Toen kwam hij binnen, maar even daarna ging hij er weer vandoor, omdat hij ons hoorde. Toen had hij een keteltje in zijn hand. Dat nam-ie mee. En wij er achteraan. En ik dacht: als ik hem zie dan – dan sla ik hem dood. Dan spring ik op z'n rug en dan maar timmeren. Nét zoals ze toen de joden hebben gedaan!”

Geschrokken kijkt moeder haar jongen aan. Zijn donkere, woeste haren. Zijn ogen vol donkere haat! Zo – zo zou hij niet Abraham, maar Kaïn kunnen zijn. De man, die zijn broer dood sloeg in het veld – door de haat! Haat! Dat – dat kan nog erger dan diefstal zijn. Heeft – heeft zij haar jongen zó voorgeleefd? Met zoveel haat? Heeft hij dat misschien van háár gezien? Nu kreunt ze van schrik – en in haar hart is een stil gebed om liefde in haar zoon. „O God van Abraham, Izaäk en Jakob: vergeef mijn zoon deze haat. Geef mijn zoon liefde – óók voor deze man. O God – geef hem uw vrede – uw Sjalôm!”

„Waarván heb je die man herkend? Je zei: Ik herkende hem direct. – Maar wáár dan van?”

Eindelijk is Bram uitverteld over de dekens – het lege huis – het spel. Vader weet nu alles precies. En nu ineens deze vraag: „Je herkende hem. Waarvan . . .?” Dan glijden Brams gedachten naar gisteravond terug.

Naar de bak met zand – zijn gang naar het park. „Nou – in dat park stond die man. Hij zag hoe ik aan het graven was. En toen zei hij: „Hier zitten sieraden van joden in de grond, hè?” Hij dacht dat ik dat wist. Hij zei: „Kom vanavond maar terug met een schop. Dan kun je graven – dan delen we de buit. Want die joden waar het van is – die zijn toch al dood!”

Vader luistert stil. Zijn gezicht is ernstig en strak. Dat – dat zoiets nu nog mogelijk kan zijn. Het maakt hem sprakeloos en stil. Hij wrijft met zijn hand langs zijn hoofd. „Kind, kind – als je dat toch eens had gedaan . . . Was je daarom gisteravond zo laat? – We moeten iets doen!” beslist vader dan. „De politie erbij. We moeten aan de politie alles vertellen, want – dit kán zo niet. „De politie?” de ogen van Bram kijken verschrikt.

„Ja kind – gelukkig is die er nog. Er is nog een wet, waarin staat dat maar niet alles mag. Dan zou het een beestenbende worden. Gelukkig is de politie er nog om die wet te handhaven. We moeten erheen. Vertellen – vragen wat we vanavond het beste kunnen doen. Dan zijn we maar niet zó – onbeschermd.

Voor Bram is dat toch een opluchting. Zou – zou dat Gods antwoord zijn op de vraag wat hij moest doen?

Na het eten gaat vader met Bram meteen op pad. Moeder blijft thuis. Ze wacht – tot een uur of vier. Dan kan ze het in huis niet meer uithouden. Dan gaat ook zij naar het bureau. Haar man – en zoon – waarom komen ze niet terug?

Ze vraagt het aan een van de agenten die daar zit – achter z'n bureau. „Goedemiddag – mijn man en mijn zoon, zijn die nog hier?”

De man knikt. „Ik zal even vragen of u verder mag.” Hij stapt weg door een lange gang. Even later komt hij terug. „Komt u maar mee, mevrouw.”

Met korte passen loopt moeder naast de agent voort. Hij opent links een deur. Plotseling staat moeder in

een vertrek vol rook. Een agent, vader en Bram zitten daar in een stoel. Nu komt er een vierde stoel voor moeder bij. De dikke adjudant van politie stelt moeder direct op haar gemak: „Maakt u zich maar niet ongerust, mevrouw. Dit wordt opgelost. Daar kunt u zeker van zijn. We hebben zojuist afgesproken, dat Bram vanavond gewoon naar het park toe zal gaan. Zijn vader brengt hem een eindje weg, maar zal zich niét laten zien. Een van de rechercheurs zal zich verdekt opstellen in de omgeving van de plaats waar gegraven moet worden. Bram moet zo maar even meerijden naar die plaats, dan kunnen we het vanavond zó vinden. En – dan zal dat gekladder met hakenkruizen ook wel gauw afgelopen zijn. Dat komt wel goed . . .!”

14 Je mag niet haten

Laat in de middag keert Bram eindelijk tussen zijn ouders in terug naar huis. Eerst eten nu, en dan . . . Maar het eten wil bij Bram niet door zijn keel. Iedere keer moet hij aan vanavond denken. Iedere keer weer laait zijn haat tegen de man in het park fel op.

Moeder ziet Brams ogen – donker en stil. „Je mag niet haten, Bram! Dan word je hetzelfde als die Duitsers tóen. Er moet récht gebeuren, maar – haten mag je niet.”

Bram hoort het trillen in moeders stem. Zijn dappere moeder, die zelf door een dakgoot gekropen is. Hij schudt zijn hoofd: „Nee moeder, ik zal 't niet doen. Maar – 't is zo moeilijk!”

Moeder staat op van de tafel. Ze neemt het gezicht van haar jongen tussen haar handen. Dan zegt ze: „Als de haat tóch in je hart binnenkomt – denk dan aan Jezus – die heeft zelfs voor zijn vijanden gebeden!”

De avond valt. Het wordt stiller in de stad. De meeste mensen zijn naar huis.

Vanuit het politiebureau op het Waterlooplein rijdt een zwarte volkswagen weg. Er zitten twee mannen in. Die ene man heeft een lichte regenjas aan. De andere man zit achter het stuur. Ze rijden door de stad. Ze rijden tot vlakbij het plantsoen.

Dan stopt de auto. De man in de lichtgrijze regenjas stapt uit. Even nog knikt hij met zijn hoofd naar de man achter het stuur. Dat betekent: „Je weet wat we afgesproken hebben, hè? Tot straks maar weer.”

Dan wandelt de man in zijn lichtgrijze jas langzaam weg – stap voor stap. Hij haalt een pakje sigaretten uit zijn zak. Hij steekt een sigaret uit het pakje in zijn mond. Houdt er een brandende lucifer bij en blaast de rook hoog de lucht in. Intussen kijken zijn ogen rond – de straten langs – in de richting van het park. Om zijn mond komt een lach. Hij ziet een jongen gaan. Een jongen met een schop in zijn hand. Een jongen, die gaat graven in het park. Het klopt precies – tot nu toe gaat alles goed.

Even wacht hij nog. Misschien wel een kwartier. Dan wandelt hij zelf ook in de richting van dat park. Hij gaat tussen de struiken en bomen door. Tot . . . tot vlakbij die éne plek. Die plek, die de politie-adjutant heeft laten zien.

Plotseling blijft hij staan. Hij ziet de jongen graven. Hij ziet . . . de man. De man met het donkere jasje aan. En de das om zijn nek. En – de man ziet hem ook. De man schrikt. Niét – omdat hij hem ergens van herkent, maar . . . hij schrikt omdat het een wandelaar is, die de jongen aan het graven ziet en . . . en hemzelf daarbij ziet staan. „Ging die wandelaar maar voorbij.” Maar de man in zijn lichtgrijze regenjas komt steeds dichterbij. Hij komt vlakbij Bram. Vlakbij de man.

Plotseling vertrouwt de man het niet meer. Die kerel met die lichtgrijze jas komt hem té dicht bij. Hij wil

En
horsthuis.

Hij gaat tot vlakbij die plek.

hier wég. Laat die jongen zichzelf maar redden, als die wandelaar hem iets vraagt, maar hij . . .

De man met zijn donker jasje draait zich al om. Wil weglopen, wil . . .

„Halt!” klinkt plotseling een stem achter zijn rug.

„Halt – blijf staan!”

Schichtig duikt de man even ineen. Wil dan rennen:

„Hier wég!”

Maar de man in de lichte jas heeft dit alles wel gezien.

Hij springt naar voren. Komt náást de man terecht.

Dan houdt hij de man zijn geopende hand voor. Daar ligt een politiepenning in.

„Ziet u dat ik van de politie, van de recherche ben?

Nu móet u luisteren, want anders . . .!”

Nóg dwalen de ogen van de man angstig snel rond.

Alsof hij een uitweg zoekt. Alsof hij er vandoor wil gaan.

„Denk eraan – er is méér politie in de buurt. U maakt het er alleen maar erger door!” klinkt dan naast hem de gebiedende stem.

De man in het donkere jasje rukt zijn schouders naar achteren. Zijn ogen kijken nu brutaal: „Ik dééd toch niets? Ik keek alleen maar naar die jongen – hoe dié aan het graven was.” Zijn hoofd knikt opzij naar Bram. Bram staat daar met grote angstig-vragende ogen. Wat moet hij nu verder doen? Dan hoort hij wat de man zegt: „Ik keek alleen maar naar die jongen, hoe dié aan het graven was . . .”

Een vuurrode blos kleurt de wangen van Bram. Daar staat hij – alleen – zijn schoenen in de aarde van het park – zijn zwarte handen aan de schop. Alleen – ver-raden door die man. „Die onbetrouwbare . . .”

Maar de man in de lichte jas knikt met zijn hoofd naar Bram: „Ga jij maar naar huis. Je hoort er wel meer van.” De rechercheur draait zich weer naar de man: „Ga mee, dan praten we op het politiebureau wel verder!”

Daar gaan ze. Bram kijkt hen na. Twee mensen lopen van hem af. De één in een lichte jas – de ander in een donker pak. De één heeft hem verraden – heeft het héle joodse volk verraden. Maar die andere – die andere niet.

Dan klautert ook Bram uit het zand. Ook h́j draait zich om. Hij móet naar huis. Hij zou wel kunnen huilen – zomaar midden op de straat. Zijn lip trilt. Krampachtig dringt hij zijn tranen terug. „Niet huilen nu – níet huilen!”

Hij loopt door – achter hem ligt nu het park – vóór hem de straat. Hij ziet hoe de rechercheur met de man naar een zwarte volkswagen gaat. Het portier voor hem opendoet. De man het eerst in laat stappen. Dan gaat hij zelf naast hem zitten en het portier slaat dicht. De auto rijdt weg.

„Bram – Bram!” Verschrikt kijkt Bram opzij. Er stapt iemand op hem af. Bram ziet het door zijn tranen heen. Met zijn mouw poetst hij zijn ogen schoon. Dan ziet hij, dat het vader is. Vader stapt naar hem toe. Hij legt beschermend zijn hand op de schouder van Bram. Zijn stem klinkt ontroerd, als hij zegt: „Abraham – mijn zoon.”

Bram hoeft die avond níet vroeg naar bed. „Je slaapt immers tóch niet,” heeft vader gezegd. „Blijf jíj nog maar met ons op.” Met moeder en vader zit hij nu om de tafel bij het raam.

Hij bladert wat in de krant. Hij leest. Dan kleuren zijn oren rood van opwinding. Er staat iets over een auto in, die in het water gereden is. Over een klein gezin, dat in een leeg huis getrokken is. Een huis, in de niet-bewoonde buurt. Ze hadden geen ander huis. Nu wonen ze zónder vergunning dáár – en wachten . . . wat de politie zal doen.”

Wachten wat de politie zal doen – ja, dat doen zij hier

ook. Ze lezen wel – maar – ze wachten tegelijk op de politie – op de bel.

Toch schrikken ze nog, als de bel klinkt. Een harde bel door de stille kamer van hun huis. Vader gaat open-doen. De rechercheur stapt hun kamer binnen en krijgt van moeder een stoel. Hij gaat zitten en vertelt: „Tja – we hebben de man meegenomen naar het politiebureau. We hebben hem ondervraagd – en de man kón niet anders. Hij heeft verteld. In de oorlog was hij zoals ze toen zeiden: fout! Alle namen van joodse mensen die aan hem bekend werden, gaf hij aan de Duitsers door. Die mensen werden weggehaald – niemand kwam terug. En tóen wist hij wéér een joods gezin. Die mensen smeekten hem om hen niet te verraden. Zij zeiden: „Als u ons spaart, wijzen wij u onze sieraden en gouden munten. Want – die hebben we begraven – in het park.” Die jood heeft toen een tekening gemaakt van het park en van de plaats waar alles lag. Die tekening droeg die man in zijn zak. Hij heeft die mensen tóch verraden – ze zijn dood!

Jarenlang heeft deze man die tekening bewaard. Tot – tot nu . . . Toen zette hij Bram aan het werk. Toen wilde hij weten – wat daar in de grond zat . . . Tja – de tekening droeg hij bij zich in z'n zak. En – óók het krijtje van het hakenkruis. Het krijtje – waar hij mee kalkte op de deur . . .”

Het is doodstil geworden in de kamer. Moeder zit met gebogen hoofd. En vader heeft zijn hand onder zijn hoofd gezet en leunt met zijn elleboog op het tafelblad. „Tja,” zegt hij zacht, „en nu wacht deze man in de gevangenis tot hem récht zal worden gedaan. Recht – in de plaats van het onrecht dat hij het joodse volk aandeed.

Zachtjes staat de rechercheur op. Hij groet – en gaat weg. Híj kan niet troosten hier. Dat is ook niet nodig. De God van Abraham, Izaäk en Jakob troost hier Zélf.

Hij zegt tegen zijn volk: „Ik ben de Here uw God – die u uit het diensthuis geleid heb.” De God – die u ook van de Duitse donkere macht verlost heeft.

Vader, moeder en Bram wéten het. Vader legt de Bijbel op tafel. Dan begint hij te lezen: „Hoor Israël – de Here is onze God, de Here is één! Gij zult de Here uw God liefhebben . . . Wat Ik u gebied zult ge uw kinderen vertellen . . . gij zult het tot een teken op uw hoofd en uw hand binden. Gij zult het schrijven op de deurpost van uw huis.”

Bram kijkt naar zijn vader. Hij luistert naar de belofte van God. Dié God, die ook zijn vader en moeder door de dakgoot heeft laten ontsnappen uit het bedreigde huis. Hij – Abraham – is een kind uit het volk van God. Hij – Abraham – is een gelukkig mens!

De volgende morgen vroeg stapt Bram met vader en moeder de deur uit. Met z'n drieën gaan ze de straat uit – de gracht langs – het steegje in. Bij de groene deur van ooms pakhuis blijven ze staan.

Deze dag staat er geen hakenkruis op de deur. Oom David heeft zich erover verbaasd. Zij sámen weten hoe dat komt. Ze gaan het vertellen, alle drie.

Vader voelt met stevige hand aan de deur. Hij duwt de deurknop naar beneden. De deur gaat open – oom David is thuis!

Met z'n drieën stappen ze naar binnen. Oom David is aan het werk. Hij scharrelt rond in de ruimte tussen zijn spulletjes. Nu kijkt hij verbaasd: wat moeten zij hier zo vroeg in de morgen doen?

Hij gaat hen voor naar zijn eigen kleine kamer. Dan wordt het stil. Oom David, moeder, Bram – ze luisteren. En vader vertelt. En – als alles eerlijk is verteld, van de dekens, het keteltje, de man, dan . . . dan weet niemand meer goed iets te zeggen. Dan – dan zitten daar vier mensen bij elkaar en . . . en nóg is het stil.

Veel later op de dag gaan oom David en Bram samen op stap. Ze lopen de nauwe steegjes door – ze komen bij de onbewoonde buurt – bij dat éne huis. En nóg staat daar de auto voor de deur. Nóg zijn er mensen achter dat raam. Hoelang nog? Hoe lang . . .

Oom David klopt tegen het venster. De mensen laten hem binnen. Oom komt voor de vijf wollen dekens, waar de jongens mee hebben gespeeld.

Maar – oom komt voor nóg iets. Daar weet Bram niets van. Oom zegt: „Achter mijn éne kamer in de steeg zijn nóg drie kamers. Daar woonde ik eerst met mijn kinderen en met mijn vrouw. Nu, na die Duitse tijd, zijn zij er niet meer. Die ruimte staat nog leeg. Als – als u daar zo lang wonen wilt, u – met uw kind?”

En de mensen knikken verheugd. „Ja – o – zo gráág! Ze zullen er vast een vergunning voor krijgen als ze het vragen en . . .”

Dan zegt de vrouw: „Als u het prettig vindt, dan kook ik voortaan uw eten wel mee. Dan – dan hoeft u het niet meer zelf te doen – dan bent u niet meer alleen . . .”

Na een uurtje stappen oom David en Bram weer naar de steeg terug. Ze zijn blij. Zó blij! Bram heeft de dekens onder zijn arm geklemd. En – boven hun hoofd schijnt de zon. Ja – álles is ineens licht geworden!

Oom David denkt aan de woorden die hij vroeger, als kind, heeft geleerd, en die hij zo vaak heeft moeten opzeggen: „Hoor Israël, de Here is onze God . . .”

En hij knikt. „Ja, ónze God! Die ons, en de hele wereld, zó heeft liefgehad dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft . . .”